

studier i utlandet:
Singapore - Essex!

OBSERVATOR

for kandidater og studenter i samfunnsøkonomi nr.2 2002

**40 nye
sider!**

**Økonomer i arbeidslivet:
Finansdepartementet! s.24-25**

Hva skjer i Argentina? Les artikkelen! s.8-10

Eksamensoppgaven: Mellomfag! s.31

Bare i Observator!

**Hemsedal!
Se bildene!
s.21**

**Fredrik
&
Fagutvalget!
s.20**

Postadresse

Observator

Postboks 1095 Blindern

0317 Oslo

Telefon 22 85 61 19**Fax** 22 85 50 35email: observator@econ.uio.no

Redaksjonen kan kontaktes på

rom 144, P. A. Munchs hus

Utgitt

med støtte fra Økonomisk institutt

og Kulturstyret

ved Studentsamskipnaden i Oslo.

Opplag 600

Redaksjonen avsluttet

11.04.2002

Bladet er utformet

av redaksjonen.

Trykk:

Reprografisk Industri A/S

Abonnement

Kr. 150,- for personer

Kr. 300,- for institusjoner

Annonsepriser:

kvartside kr 500,-

halvside kr. 850,-

helside kr 1500,-

UTSYN

Er du ny student her på instituttet? Eller er du en gammel traver på Blindern? Ja, da har du kanskje vært både på studentenes pauserom eller på datasalen i 12. etasje. Det har også jeg. Etter at jeg fikk oppdraget med å skrive "Utsyn" har jeg forsøkt å forstå hva dette ordet egentlig betyr. Jeg skjønner at utsyn også betyr det samme som utsikt og oversikt. Har du ikke har vært i 12. etasje kan jeg garantere en deg en flott utsikt over Oslo. Sittende i pauserommet kikker en nordover mot Holmenkollen, Voksenkollen og mot Grefsenplatået. På datasalen ser en sydover mot Grønland og Vaterland. Med noe velvilje ser en altså mot to ulike verdener. Inntektsnivået og levestandarden er atskillig høyere for befolkningen i Holmenkollenområdet enn for befolkningen i de sydøstlige deler av Oslo. Det eksisterer nyfattigdom i Oslo. Selv om mange har det hardt i hverdagen, har de fleste et tak over hodet, klær, en TV, og ikke minst mat nesten hver dag. De fleste barna har leker de kan leke med og de får skolegang. Men dette er svært lite sammenlignet med mange av dem som har mye penger i Norge. Dessverre er det fokusert på at ulikhetene mellom de med lite penger og de rikeste blir større også i Norge. Om en skal trekke parallellene litt langt ligner dette på Nord-Sør problematikken. Vi ser at de rikeste landene i verden blir rikere og rikere for hver dag som går. De mest velstående landene er som oftest de på den nordlige halvkulen, eller vestlige land, og Norge er blant dem. Hva er årsaken til den økende ulikheten? Mange mener at større grad av globalisering fører til økt ulikhet fordi de store multinasjonale selskapene leter etter nye markeder. På grunn av globaliseringen har verden blitt mindre. De multinasjonale selskapene trekker mer og mer ut av andre mindre bedrifter som til slutt fører til økt makt hos noen få. Det nyeste og grelleste eksempelet på multinasjonale selskaper som ønsket mest mulig makt er Enron i USA. Enron bestod utelukkende av korrupsjon og av en gutteklubb som ønsket seg mest mulig makt og penger på bekostning av hardt arbeidende mennesker i inn og utland. Skandalen har også vist at Bush senior har en finger eller to med i spillet. I forbindelse med den største konkursskandalen har også selskapet Arthur Andersen som ytte revisortjenester for Enron også blitt dratt med i skandalen med rykter om at masse papirer og viktige regnskaper er makulert. Makt er tydeligvis den viktigste faktoren i spillet når kongressmedlem, Bush senior og flere med ham, trakter etter en posisjon.

Det er tydelig at jakten på makt og kontrollen over naturressurser er svært viktig for mange land. Etter 11. september, som kom som et sjokk for hele verden, har USA gått hardt inn i krigen mot terror. Bush har også brukt uttrykket "ondskapens akse" om blant annet Nord-Korea, Irak og Iran. Er krigen mot terror til for å sikre freden i resten av verden eller er det en krig for å sikre seg kontrollen over naturressurser? Det er kommet fram at USA flere ganger forhandlet med den daværende regjering av Afghanistan, Taliban, om en rørledning gjennom landet. Disse forhandlingene fungerte visstnok ikke. Det er derfor blitt spekulert i om krigen mot terror bare er en liten faktor i spillet til Bush. Vissheten om at USA er den største supermakten gjør at de har muligheter til å stoppe en konflikt. Amerikanerne nevner "ondskapens akse" fordi dette er land som ikke vil la seg diktere av USA og dette irriterer kanskje Bush jr.? Bush jr. og co har nå i samarbeid med allierte, Norge blant dem, fått innført en USA- vennlig regjering i Afghanistan i håp om at oljeledninger skal kunne gå gjennom Afghanistan. Kanskje det bare er makten og kontrollen over naturressursene som blant annet fører til krigen mot terror? Jeg tror blant annet USA er det landet som virkelig kan stoppe konflikten mellom Israel og Palestina. Interessen for å stoppe denne konflikten ser ut til bare å ha vært helhjertet, fordi USA tydelig støtter Israel. Det virker som om konflikten går mellom de fattige og rike. Selv om jeg aldri har vært i Israel og Palestina ser det ut til at Palestinerne har trange kår og bare kjemper for sin rett til sitt eget land og muligheter for jobb og mat. Med Israel som okkupant og undertrykker forstår jeg godt den kampen palestinerne fører. De ønsker bare like muligheter til et godt liv som alle andre. Jeg har ofte tenkt på at de militante palestinerne kamp for frihet er den samme kampen for frihet som våre "Gutta på skauen" førte under den annen verdenskrig overfor den tyske okkupasjonsmakten.

Nei la oss alle få fred. For å minske den store kløften mellom fattige og rike, kan vi ikke bare gi penger til land som ønsker å utvikle seg videre. Vi må gi dem tro og håp på et bedre liv uten krig, terror og undertrykkelse. Vi trenger også en "storebror" som kan skape trygghet i verden og ikke bare tar hensyn til egeninteresser.

I håp om en bedre fremtid for oss og våre barn.

Lev vel, Vidar

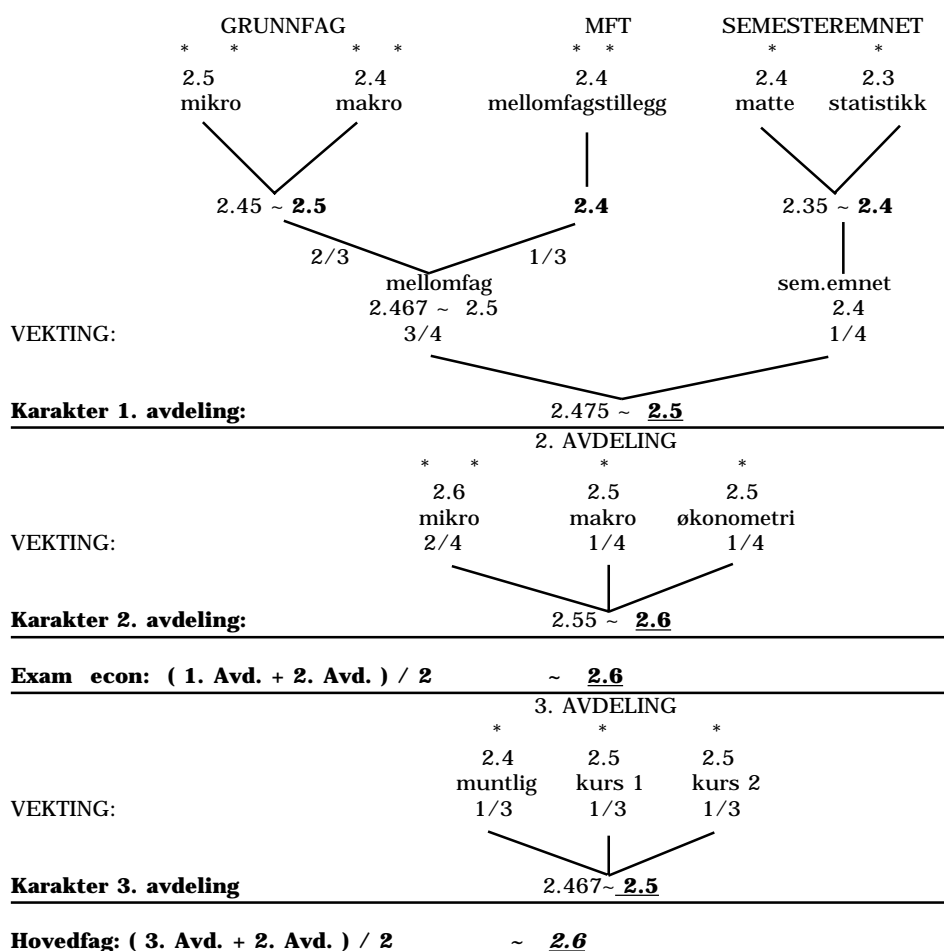
INNSYN

OBSERVATOR

To whom it may concern

Lille Ole lærte på barneskolen at $2+2 = 4$. Uten å tenke særlig nøyere gjennom hva dette kunne innebære, godtok han det som et ubestridt faktum og pugget alt utenat i tilfelle det siden skulle komme til nytte. Etter hvert som Ole ble eldre og flinkere, lærte han å legge sammen tall med desimaler. Læreren sa at dersom man skulle summere flere desimaltall og runde av, måtte man gjøre avrundingen til slutt. Alle syntes dette hørtet lurte ut, så de gjorde som læreren sa. Ole likte etter hvert matematikken og dens tilsynelatende logikk ganske godt, så da han begynte på Universitet i Oslo valgte han å studere økonomi. Etter en del strev men også mye moro fikk han endelig sitt vitnemål. Da Ole så på det kremhvite arket med flott stempel på og mange små tall, ble han svært overrasket. De som hadde lagt sammen karakterene kunne ikke ha hatt den samme læreren som han selv, for de hadde definitivt ikke fulgt prinsippet om å legge sammen og så runde av til slutt. Metoden som var brukt fulgte disse retningslinjene:

Ole : samfunnsøkonomi hovedfag

Etter endt studium var Ole blitt lei all økonomien og ville utforske andre deler av livet. Han hadde sett på TV2 og bestemt seg for å bli astronaut. I det vektløse rom fylt med svært lite annet en tid, vil han sveve rundt og sende tidsforsinkede hilsener ned til jorden. Når han har modnet så faller han ned. I det han på sin hjemtur nærmer seg hinnen av atmosfæren som omhyller jorda, dukker det opp en tanke fra noe han mener å ha hørt, nemlig at vinkelen man har i det en skal trenge gjennom atmosfæren er svært essensiell. I treffpunktet har han en slingringsmann på tykkelse med et ark. Å komme tilbake til jorden kan være like vanskelig som å slippe inn perleporten (les: Finansdepartementet). Nede i Houston sitter NASA's bakkemannskaper og regner med titalls desimaler. De runder av her og de runder av der –oh yes, I think we have a problem. Ole skjærer inn fra venstre sånn omtrent i passe stor fart og ingen kan gjøre stort fra eller til da det viser seg at han er 0.2 ute av kurs. Helt alene tar han støytten og ingen kan lenger hjelpe ham da utfallet ikke blir som planlagt. Oles siste sang: **BOM, KRÆSJ, BANG!**

Hege

Ansvarlige Redaktører:

Hege Bøhler

Guro Engstrøm Nilsen

Økonomiansvarlig:

Helena Volen

Layoutansvarlig:

Øystein Børnes Daljord

IT-ansvarlig:

Stig J. Reitan

Redaksjon:

Marie Bjørneby

Marte Blystad

Jørgen Bækken

Tonje Lauritzen

Vidar Nergård

Marius Holm Rennesund

Geir Soland

Kjetil Stake

Torbjørn Tråholt

Innhold:

side 2	Utsyn
side 3	Innsyn
side 5	IMF. Solidaritet eller politikk?
side 8	Argentina - fra celebraciòn til revoluciòn
side 11	Så mye for ekspertise
side 15	Studier i Singapore
side 18	Studier i Essex
side 20	Fredrik og Fagutvalget
side 21	Bilder fra Hemsedal
side 22	Juks på eksamen
side 24	Økonomer i arbeidslivet
side 26	Autistisk økonomi
side 28	Min Hovedoppgave
side 29	Samfunnsøkonomi - en skute i motvind?
side 31	Eksamensoppgaven: mellomfag
side 40	Seks i barnehagen

*Besøk våre oppdaterte (sic!) hjemmesider:
<http://www.oekonomi.uio.no/observator>*

(Count the
black dots!)

Av Tonje Lauritzen

tonjel@student.sv.uio.no

IMF. SOLIDARITET ELLER POLITIKK?

IMF har fått mye kritikk de siste årene, spesielt fra faglig hold. Sist, men ikke minst var Stiglitz ute og kritiserte deres politikk i Argentina. Før dette fikk de passet sitt påskrevet under finanskrisa i Asia. De har ansvaret for mye av den økonomiske politikken som vi i dag ser gjennomføres i verdens fattige land. Men er IMF en utviklingsorganisasjon eller er de et storpolitisk verk-tøy? Og har strukturtilpasningsprogrammene deres gått ut på dato?

IMF ble grunnlagt på Bretton Woods konferansen i 1944. Representantene fra de den gang 44 medlemslan-dene ga den nye organisasjonen i mandat å sørge for et stabilt valutasystem som kunne fremme internasjo-nal handel. De skulle overvåke og administrere et sys-tem med faste valutakurser basert på gull og ameri-kanske dollar (35 USD pr. unse), og besørge med-lemslandene med kortsiktig finansiering fra fondets reserver, for å hjelpe dem å klare midlertidige betalingsbalanseproblemer eller støtte valutakursen. I 1971 måtte USA gi opp gullstandarden som en følge av stort handelsunderskudd og kostnadene i forbin-delse med vietnamkrigen, og IMF mista sin største opp-gave. USA ble på sin side tvunget til å devaluere. Oljekrisa i 1973 blei "redninga" for IMF. OPECs olje-embargo under Yom Kippur-krigen førte til firedoblet oljepris. Den høye oljeprisen førte til underskudd på betalingsbalansen for mange oljeimporterende u-land. Dette førte både til svekket valuta og høy infla-sjon. Det var i en periode negativ realrente både i nord og sør, og OPEC-landene plasserte store deler av sine "petrodollar" i vestlige banker der renta var høyest. Fulle av petrodollar og med økonomisk stagnasjon hjemme ga mange vestlige banker betingelsesløs kre-ditt til trengende regjeringer i sør. Men etter hvert som vestlige land, med USA i spissen, satte opp rentene for å redusere inflasjonen, økte lånekostnadene. Revolusjonen i Iran i 1979 doblet oljeprisen igjen. Da møtte de fattige landene som hadde tatt opp billige lån uoverkommelige kostnader og hadde desperat behov for IMF's økonomiske ressurser. Dobling av dollarkur-sen fra 80 –82 gjorde vondt verre. Kredittverdigheten til fattige land på begynnelsen av 80-tallet var så dårlig at kommersielle banker ikke lenger ville låne dem pen-ger. Mange ble tvunget til å henvende seg til IMF for å få finansiell støtte til å dekke de økende underskuddene på betalingsbalansen med utlandet.

Da Mexico som første land i august 1982 erklærte seg ute av stand til å betjene utenlandsgjelda si, var gjelds-krisa et faktum, og IMF ble påkalt for å yte betalingsbalansestøtte til de etterhvert mange krise-rammede landene. De fikk også oppgaven å lede for-handlingen med internasjonale banker om restrukturering av gjelda.

Så det var altså historien.

En organisasjon som mistet sin hovedfunksjon og tok på seg store oppgaver langt utenfor sitt opprinnelige mandat, for å holde seg flytende. Ikke en utviklingsorganisasjon, men en stabiliseringsmaskin som ikke lenger hadde mye å stabilisere.

Likevel er IMF den mest toneangivende aktøren innen utviklingspolitikk i dag. De aller fleste utviklingsland har gjennomført eller gjennomfører nå ("et av") IMF's strukturtilpasningsprogram.

Gjennom det de kaller strukturtilpasning har de fattig-ste landene blitt påtvunget en sjokkliberalisering som betingelse for lån og bistand.

Strukturtilpasning:

Typiske tiltak knyttet til strukturtilpasning er:

Restriktiv pengepolitikk (høyere renter og reduserte ut-lån), innstramning av finanspolitikken (kutt i offentlige utgifter), liberalisering av konkurransevridende landbrukspolitik, privatisering av offentlig virksomhet, liberalisering av handelspolitikk (avskaffe tollbeskyt-telse), justering av valutakurspolitikk, liberalisering av investeringspolitikk overfor utenlandsk kapital, fjerning av prisreguleringer, skattereform (typisk:økt moms) og eksportorientering av produksjon innen landbruk og industri.

IMF blir ofte kritisert for at målsettingen om balanse i statsbudsjettet har ført til nedskjæringer innenfor de

”uproduktive” sosiale sektorene, og for at strukturtilpasningsprogrammene fører til økt fattigdom. Dette er ikke det eneste problemet:

Restriktiv pengepolitikk gjør det vanskeligere for små bedrifter og småbønder å investere, da lånefinansiering blir dyrere og lånetilgang blir mindre. Tak på bankutlån, særlig tak på hvor mye lån som kan tas opp av offentlig sektor, reduserer omfanget av penger i omløp, og reduserer mulighetene til å finansiere langsiktige offentlige investeringer.

Det kan være vanskelig å forstå hvordan velutdanna økonomer kan forsvare den utmelkinga av ressurser fra fattige land de bidrar til.

Kombinasjonen restriktiv pengepolitikk, liberalisering av investeringspolitikk overfor utenlandsk kapital og privatisering av offentlig virksomhet fører oftest til at svært mye av denne virksomheten havner på utenlandske hender.

Liberalisering av investeringspolitikk overfor utenlandsk kapital har dels fortrenget lokalt eierskap, og dels ført til så fordelaktige avtaler for utenlandske investorer at store profittbeløp blir ført ut av landet. Som følge av liten kjøpekraft på hjemmemarkedet, innstrømming av kredittilgangen og dyre utenlandske lån, er det få innenlandske investorer som kan utnytte de nye mulighetene i privat sektor. Dette rydder veien for utenlandske investorer. IMF's anbefalinger om liberalisering av investeringspolitikken fører til at det blir mer eller mindre lagt til rette for utenlandsk kapital. Konkurransen om å trekke til seg utenlandske investeringer omtales ofte som et kappløp mot bunnen. Da risikoen er høy blir ofte utenlandske investorer tilgodesett med svært fordelaktige avtaler.

Forhistorisk, eller forut sin tid?

Modellen som IMF bruker (”finansiell stabilisering”) til å diktere noen titall andre lands makroøkonomiske politikk er fra 1957, og har bare 7 variable. (til sammenlikning har verdensbankens modell over 400 variable.) Fire av disse er faste: betalingsbalansen, inflasjonen, endring i valutakursen og endring i innenlandsk kredittilgang. I tillegg er et tre konstante faktorer som relateres til den enkelte økonomien. Til tross for store framskritt innenfor økonomisk analyse og makroøkonomisk teori, tvivholder IMF på denne modellen. Den var oppe til ny vurdering i -94, og IMF-økonomene mente at den fortsatt var fullt ut brukbar, og at de følgelig ikke trengte å utvikle noen ny modell.

Stiglitz forklarer mangelen på framskritt med at IMF er en organisasjon med tredjeklasses økonomer fra førsteklasses universiteter.

Er det slik at de mangler de kompetansen som er nødvendig for å tilpasse modellene ulike land og situasjoner? Er de for late til å finne på noe nytt? Eller er det sånn at etter seier i den kalde krigen, så har vesten fått grønt lys til å *bestemme* hva alle skal gjøre til «eget beste»?

IMF har markesfundamentalismen som hoveddoktrine. *The Washington Consensus* (les: marked bra, kontroll dårlig) var lenge en dominerende doktrine også i vestlige fagmiljø. Men på 80-tallet begynte Akademia å stille spørsmål ved om dette var den beste og eneste løsningen. De faglige miljøene har siden dette beveget seg stadig mer bort fra denne ensretta tankegangen. Paradoksalt nok har siden dette markedsfundamentalisme blitt en stadig mer grunnleggende politisk doktrine.

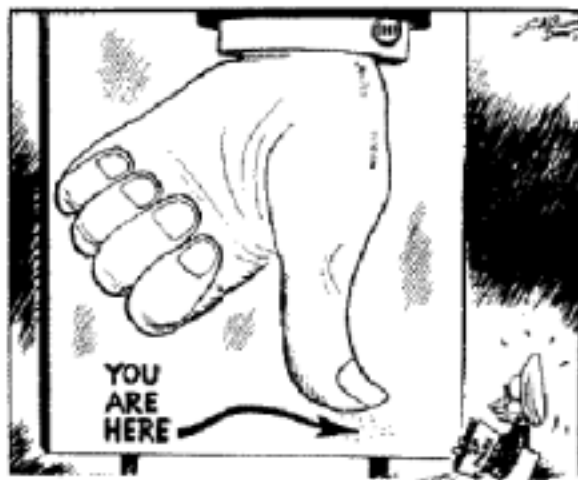
Det kan altså virke som om disse programmene er en

overvintrer fra den kalde krigen, og at frie markeder er misjonsbudskapet. Faglig kan det virke som om de ganske utdatert.

Hvordan forsvarer nå IMF sin stadig mer kritiserende politikk?

Vanligvis henviser de til de såkalte Artikkel 4-konsultasjonene, som de gjennomfører med medlemslandene hvert år. Der forteller landene hvordan det går med økonomien. Så når (hvis?) de havner i vanvare, mener IMF at de sitter inne med tilstrekkelig informasjon til å lage ”tilpassa” strukturendringsplaner for de enkelte økonomiene. Da kan det være verdt å spørre seg hvorfor de alltid gir de samme rådene. I alle fall i store trekk. Er disse Artikkel 4-konsultasjonene bare ryggdekning for tradisjonell imperialistisk politikk? Er formålet å få disse økonomiene på beina igjen, eller ligger det store politiske interesser bak? Mange trekker fram det tette, men uformelle, ”samarbeidet” mellom IMF, WB og det amerikanske finansdepartementet. Så kan det jo nevnes at USA alene sitter med veto i det IMF kaller ”særskilt viktige saker”, som innfatter endringer i strukturtilpasningsprogrammene. Årsaken til dette er at landene har stemmer vekta med størrelsen på økonomien (egentlig andel av innbetalingene til fondet), og USA har følgelig 17,78 % av stemmene, mens vedtak i viktige saker må tas med 85% flertall.

Stormaktspolitikk, da særlig USAs geopolitiske interesser, har påvirket fondets långivning. Man trekker ofte fram de store utbetalingene til Mexico og Russland. De politiske konsekvensene av et økonomisk sammenbrudd i Russland var utvilsomt viktigere enn hvorvidt

de makroøkonomiske forholdene lå til rette for et lån på denne størrelsen.

Noe burde altså gjøres for å få IMF til å handle på et faglig grunnlag framfor et politisk grunnlag..

Monetarisme.

Det virker tydelig som om IMF (og Verdensbanken?) er en av de rene monetaristenes siste skanse.

Svaret på alle problemer i alle land er kontroll over pengemengden.

IMF bruker en rent monetaristisk tilnæringsmåte til betalingsbalanseproblemer, og ser dem som skapt ene og alene av inflasjon. Monetarisme er basert på det synet at økonomisk uro kun kan stabiliseres gjennom kontroll av pengemengden. IMF ønsker å kontrollere

både betalingsbalansen og inflasjonstakten. Ergo settes begge som mål for den økonomiske politikken. Dette innebærer at de eneste virkemidlene tilgjengelig for å påvirke dem er valutakursen og innenlandsk kapitaltilgang. I land med flytende kurs bestemmes valutakursen i hovedsak av markedet. Dermed er det kun reduksjon i innenlandsk kapitaltilgang som gjenstår som virkemiddel i den økonomiske politikken. Dette gjøres ved å sette tak på bankutlån, kutte i offentlige utgifter og øke beskatningen for å ta pengene ut av sirkulasjon, for å begrense inflasjonen.

Passer IMF's doktrine fattige land?

Erik Blytt på ForUM mener at hyperinflasjonen mange fattige land har vært utsatt for i hovedsak er et resultat av lite velfungerende markeder. Dette er igjen ofte et resultat av for rask innføring av markedsøkonomi, uten tilstrekkelig kapasitet i offentlige institusjoner til å håndtere markedskreftene. Ikke for mye penger i omløp, som monetarister ofte trekker fram som årsaken.

Harvardøkonom Dani Rodrik sier at "de land som har klart å gjøre det bra i etterkrigstida er de som har vært i stand til å formulere en strategi for innenlandske investeringer for å bygge opp et grunnlag for økonomisk vekst og har hatt hensiktsmessige institusjoner til å håndtere eksterne sjokk. Ikke de som har basert seg på reduserte handelsbarrierer." Det kan altså virke som om beskyttelse av "infant industry" kan være en viktig forutsetning for å skape en solid økonomi. Både Vest-Europa og USA har hatt lengre perioder med forholdsvis sterk proteksjonisme, før de åpnet økonomien helt. Fortsatt ser vi innslag av at disse er opptatt av å beskytte egen industri. EU er kjent for å tenke mer eller mindre utelukkende på sine egeninteresser, og USA innførte nylig 30% straffetoll på stål for å beskytte sin egen stålindustri. En industri som ikke er særlig lønnsom. Hvis disse landene (som tilsammen har veto i de aller fleste saker både i IMF og Verdensbanken) trenger proteksjonistiske tiltak for sin industri, til tross for at de fleste av dem er blant verdens rikeste land, burde de vel ha forståelse for at land fattigere land med mye "ny" industri trenger elementer av sikkerhet?

Men historien viser at dette sjelden er tilfellet.

Rådene de gir til de hjelpetrengende landene går i hovedsak ut på å satse på enkel råvareproduksjon, i tillegg til den smertefulle kontrollen over pengemengden. Dette var lønnsomt for de første landene som gjennomgikk strukturtilpasning i IMF-regi. Problemet er imidlertid at etterhvert som stadig flere land får nettopp dette rådet, så faller markedsprisene på råvarer. Samtidig som dette er en hemsko, så "fratas" disse landene noe av muligheten til å utvikle en egen levedyktig industri. -For andre kunne det kanskje virke som om de jobber for å skaffe vestlig industri billige råvarer.

En annen konsekvens av at alle får de samme rådene av IMF er at det blir vanskelig for land å tiltrekke seg kapital da de ikke får signalisert regjeringas egne, aktuelle økonomiske politikk.

Er de fattigste landene klare for globalisering? Å være i stand til å utnytte fordelene ved globalisering og liberalisering krever mye av et lands politiske og økonomiske institusjoner. Land som har, i noen tilfeller, enorme gjennombyggingsproblemer, har også begrensede handlingsrom for å reformere den nasjonale økonomien. I de aller fleste land er det et handlingsrom for å reformere det økonomiske systemet til å bli mer effektivt.

Men størrelsen på dette handlingsrommet avhenger av mye. I tillegg til de realøkonomiske forutsetningene, også sosiale og politiske faktorer som bestemmer volumet og profilen på offentlige investeringer. Det kan også være verdt å spørre seg om sosial og politisk uro fjerner noen av forutsetningene som bør ligge til grunn for en rask strukturtilpasning. Vesten har brukt tiår på å komme dit de er i dag. IMF forventer at land som mangler grunnlaget og institusjonene vi har utviklet over tid, skal klare dette på tre år.

Ordet hestekur kommer i mente.

Om restriktiv pengepolitikk innføres uten at man sørger for finansinstitusjoner som har som oppgave å gi kreditt til små og mellomstore bedrifter, blir det fort vanskelig å skape nye arbeidsplasser.

IMF's doktrine setter kortsiktig stabilisering foran langsiktig vekst og fattigdomsreduksjon. De sier at stabilisering drar med seg økonomisk vekst som igjen reduserer fattigdom. De fleste utviklingsstudier konkluderer med at det er mer fordelaktig med fattigdomsreduksjon før vekst enn med vekst før fattigdomsreduksjon (les: gjøre kaka større). Fattigdomsreduksjon fører oftere med seg økonomisk vekst, enn motsatt. Burde ikke da IMF fokusere på fattigdomsreduksjon oppi alt dette?

Når prisreguleringer fjernes mister land muligheten til å sikre tilgjengeligheten av visse offentlige goder (reint vann, elektrisitet etc.) gjennom subsidier.

Dette, økt fattigdom og masseledighet fører, i følge Stiglitz, ofte til det han kaller IMF-opprør. (slik vi nylig så i Argentina), slik at de tradisjonelle fire skrittene i et IMF-program drar med seg et femte:

- 1) privatisering
- 2) liberalisering av kapitalmarkeder
- 3) markedsbaserte priser
- 3,5) IMF-opprør (Stiglitz)
- 4) frihandel

Fjorårets Nobelprisvinner og en av USAs krassere kritikere av IMF er ikke nådig mot det han kaller IMF's "one size fits all we will rescue your economy-program"

Stiglitz tar til orde for et mer keynesiansk utviklingsprogram, der landene får ha mindre underskudd på handelsbalansen og de offentlige budsjettene, sånn at landene kan bruke en ekspansiv økonomisk politikk for å få økonomien på fote igjen.

Til IMF's forsvar av sin politikk i Asia: -krise i Asia gikk over. Vår politikk var altså effektiv. svarer han: -alle kriser går over. Det betyr ikke at dere redda den.

Norges medlemskap i IMF er et savnet og sjeldent tema i norsk politisk debatt. Når man debatterer om norsk bistandspolitikk, unnlater man ofte å nevne at IMF's krav til krysskondisjonalitet stiller strenge krav til norske bistandskroner. IMF binder opp mye av pengene til rentesaning. I tillegg er det regler for hva pengene kan gå til. F.eks. er det ikke mulig å gi penger til noe som i utgangspunktet skal gå over statsbudsjettet, da IMF krever "budsjettbalanse før bistand". Om landene lever opp til de strenge kravene IMF stiller er også utslagsgivende for mye av den andre støtten de kan få. NORAD er et eksempel på en bistandsorganisasjon som ikke gir noe, uten at IMF's krav blir møtt av mottakerlandet.

Takk til Halvor Mehlum og Erik Blytt.

Argentina

- fra celebración til revolución

Av Hege Bøhler

hbohler@student.sv.uio.no

De siste månedene har vi vært vitner til Argentinas økonomiske fallitt. Over TV- skjærmer i hele verden ruller bilder av fattige fra underklassen og menn i dress og slips som arm i arm toger gatene i protest mot myndighetene og de uholdbare økonomiske forhold folket har blitt utsatt for. Bankkontoer sperres og folk får ikke utbetalt sine lønninger. Dramatisk er det, ikke minst for Argentinas befolkning. Imens vil prominente økonomer og politikere delta i debatten om hvor, når og hva som gikk så fryktelig galt. Skyld deles ut over en lav sko. Mens noen mener økonomisk uansvarlighet i finanspolitikken og korrupsjon i det politiske lederskapet er hovedårsaken til at Argentina nå står pengelens og uten mulighet til å betale sin altoverskyggende gjeld, mener andre at IMF og Verdensbanken med USA i ryggen sitter med ansvaret for situasjonen. Mens det diskuteres høyt rundt de runde bord og i de store saler roterer jorden nok en gang rundt sin egen akse og vi rekker vel alltid å ta et lite oversiktsblikk over situasjonen.

Dette er ikke første gang det er økonomiske problemer og opptøyer i Argentina. På 1980-tallet var landet preget av høy inflasjon og tiltroen til de politiske toppenes evne til å stabilisere økonomien var på vikende front. I 1989 hadde budsjettet et underskudd på 7.6 prosent av BNP og landet en hyperinflasjon på omlag 200 prosent i måneden. Opptøyer i gatene og demonstrasjoner, tvang president Raul Alfonsin til å gå av før tiden. Carlos Menem tiltrådte som president i 1989 og med finansminister Cavallos hjelp lanserte han et omfattende reformprogram for å skape balanse i statsfinansene. Et currency board arrangement (CBA) ble innført som en del av "convertibility" planen fra mars 1991, blant annet som et tiltak for å stoppe hyperinflasjonen og for å skape tiltro til og stabilitet i den argentinske økonomien. Ved utgangen av året var inflasjonen nede i 20 prosent og BNP vokste med 9 prosent per år. Dette virket jo til å være en ok løsning. La oss se hva denne planen innebar.

Convertibility planen

Inunder denne reformen fra 1991, ble det bestemt at Argentina skulle ha et currency board arrangement. Et CBA er en form for fastkurs regime, hvor landet binder opp sin valuta til en på forhånd bestemt ankervaluta i et spesifisert forhold. Argentina valgte å knytte seg opp til den amerikanske dollaren slik at en dollar ville tilsvare en peso. Folk skulle kunne veksle om dollar og peso som de selv ønsket og håpet var at flere ville få tilbake troen på den argentinske valutaen og bruke denne i større grad en før. Hovedforskjellen mellom et vanlig fastkurs regime og et CBA er at i sistnevnte er kursforholdet lovregulert. Myndighetene kan dermed ikke foreta devaluering (revaluering) uten å gripe inn og endre loven. Formålet med en slik ordning er å skape tillit og stabilisere økonomien, samt tiltrekke seg utenlandsk kapital ved å tilrettelegge forholdene for direkte investeringer. Currency boardet, eller seddelfondet som man gjerne sier på norsk, forplikter

seg også til å veksle innenlandsk valuta mot anker-valutaen til den lovbestemte kursen uten restriksjoner. I teorien betyr det at sentralbanken til enhver tid må ha 100 prosent dekning av basispengemengden (innskudd i sentralbanken samt sedler og mynt) i sine valutareserver. I praksis har det vært nokså vanlig med 50-100 prosent reservedekning for de landene som innehar ordningen. Store reserver gir mer troverdighet til regimet, da seddelfondets muligheter til å opprettholde den etablerte kursen er større. Har fondet for eksempel en dekning i valutareservene på 50 %, og publikum får et ønske om å veksle inn all sin lokale valuta i ankervalutaen, vil ikke seddelfondet være i stand til å innfri mer enn halvparten av vekslingskravene og får et press til å devaluere pesoen med 50 prosent. Sentralbanken eller currency boardet, kan ikke trykke opp penger utenom til veksel mot dollar. Dermed kan det heller ikke trykke penger for å gi direkte lån til private banker eller lokale myndigheter i en akutt likviditetskrise. På denne måten vil man gjøre slutt på den inflasjonen som kommer gjennom at sentralbanken trykker opp penger for å finansiere myndighetenes utgifter. På den annen side gjør landet seg svært sårbart ved å bli så avhengig av innstrømning av kapital fra utlandet.

Spekulasjon og mistro

Et CBA er et nokså rigid system hvor det er vanskelig for myndighetene å foreta justeringer for å jevne ut svingningene i økonomien. Regimet innebærer at myndighetene fraskriver seg tilnærmet all kontroll over pengepolitikken. Renta blir i hovedsak bestemt av renta i ankerlandet (USA) pluss en innebygd risikopremie som gjenspeiler den usikkerheten investorer har ved å plassere i peso. Jo tryggere folk er på systemet og jo større tiltro de har til myndighetenes forpliktelser overfor currency boardet, jo lavere vil risikopremien og dermed renta være. Hele systemet kan i grunnen være ganske paranoid og krever at det på forhånd er bestemt klare retningslinjer for hvilke virkemidler som til enhver tid kan benyttes av den utøvende myndighet. Overraskelser og handlinger som det kan være uklarerhet rundt bør unngås. For å oppnå størst mulig troverdighet og mest mulig motstandsdyktighet mot spekulasjon, bør systemet være så gjennomskiktig som mulig. Frykt for at de argentinske lederne ikke skal kunne forsvare den faste kursen vil kunne føre til kapitalflukt og virke bremsende på økonomien (AD-kurven skifter innover). Cavallo, den tidligere finansministeren under President Menem, som var med på å innføre currencyboardet, var senere med på å undergrave dets tillit ved å endre spillereglene landet hadde forpliktet seg til gjennom CBAet. Han vedtok at pesoen skulle være bundet opp til en kurv bestående av dollar og euro, hvor hver av valutaene skulle veie like mye. Dette var et tiltak for å skape vekst, men endringen virket desverre mot sin hensikt da detn kom på et tidspunkt hvor folk allerede var skeptiske til myndighetenes lojalitet til regimet. Antagelsene om en kommende devaluering ble forsterket og utenlandske investorer trakk seg ut eller krevde en høyere risikopremie for å sitte med argentinske obligasjoner. Tiltaket var ikke vellykket og ble snart avvirket.

Utenlandske innvirkninger, såkalte eksterne sjokk, kan også påvirke publikums forventningsdannelse. Et eksempel er fra krisen i Mexico i 1994 (kalt Tequila-krisen), hvor landet ble nødt til å devaluere. Dette gav "spillover effects" på Argentina som kom i alvorlig trøbbel og fikk økte devalueringsforventninger mot seg. Til tross for problemene, red regjeringen, med Menem og finansminister Cavallo i spissen, stormen av og currency boardet holdt stand. Man skulle kanskje tro at dette ville styrke tiltroen til den Argentinske regjeringen og til valutaregimet generelt, men da Brasil i 1997 måtte devaluere og verdensøkonomien var i en dyp bølgedal, ble Argentina igjen offer for spekulasjon og mistro.

Statsfinansene

Den amerikanske dollaren har stått sterkt i forhold til mange valutaer og dette har bidratt til at Argentina har svekket sin konkurranseevne i forhold til sine naboland. Til tross for redusert inflasjon, har prisene vært rigide nedover og ligget på et for høyt nivå til å henge med i konkurransen på det internasjonale markedet. Sterke fagforeninger har bidratt til opprettholdelsen av høye lønninger og dermed relativt høy grensekostnad i produksjonen. Dette har medført at Argentina som følge av nedsatt konkurranseevne, etterhvert har fått et underskudd på handelsbalansen (se figur 2). Overskudd fra handel med utlandet er en viktig

inntektskilde for staten og mangel på sådan har tvunget myndighetene til å kutte på utgiftsiden for å redusere et voksende budsjettunderskudd. Menem og hans partifeller har privatisert 90 prosent av alle statlige bedrifter og dermed redusert utgiftsposten av offentlige lønninger kraftig. På den annen side har privatiseringen medført en effektivisering og nedkutting i antall ansatte slik at arbeidsledigheten har skutt i været.

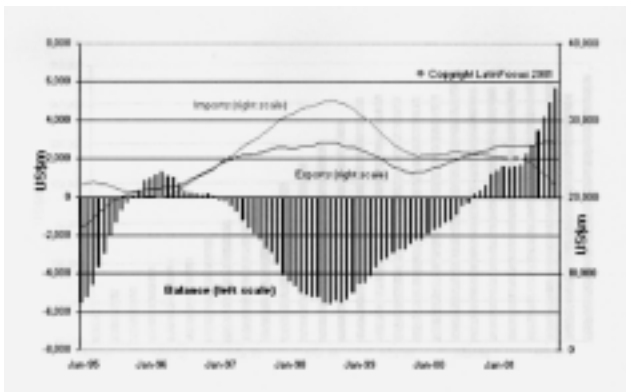
Argentina her vært kritisert for et dårlig organisert skattesystem. Inntekter staten har fra skatt har ligget på rundt 21prosent av BNP, mens et land som Brasil har samlet inn skatteinntekter på mer enn 30prosent av BNP. Med et sviktende inntektsgrunnlag har Argentina gått til IMF (International Monetary Fund) for å få penger til å finansiere sine utgifter. IMF på sin side, har stilt strenge krav til Argentina om budsjettbalanse. De har oppmuntret til moderat, kontraktiv finanspolitikk, noe som har blitt sterkt kritisert av en del økonomer, heriblant Nobelprisvinner Joseph Stiglitz.

Hvorvidt Argentina har ført en uansvarlig finanspolitikk er vanskelig å avgjøre på stående fot, men det dårlige skattesystemet og timingen for omleggingen av pensjonssystemet som har kostet landet en formue, vil neppe stå oppreist etter en kritikkrunde. Skal man summere opp, kan man si at de ubestridte fakta er at privatisering og effektivisering har gitt høy arbeidsledighet, pensjonsreformen har kostet dyrt, mens underskudd på handelsbalansen og i statsfinansene har fyrt opp under devalueringsforventninger og stilt argentinerne i en pinlig avhengighetsposisjon overfor IMF. Gjelden har forfalt og de ansvarlige er ute av stand til å betale.

Man kan jo spørre seg om dette ene og alene er Argentinas feil, eller om de har fulgt med i kjølevannet av Asiakrisen og en generell global nedtur. Kanskje er det slik at argentinerne bare har holdt ut lengre før sammenbruddet endelig kom?

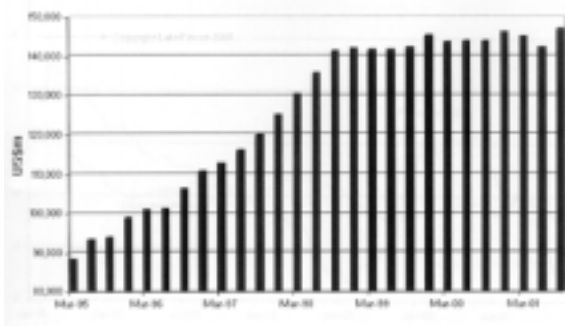
figur 1

figur 2 Handelsbalansen

IMF har oppmuntret til frihandel i Argentina og forbannet proteksjonisme. Regjeringen har fulgt opp rådet med den konsekvens at de må konkurrere fullt og helt med andre land på hjemmebane såvel som ute. USA har neppe fulgt samme oppskrift selv. De har opprettholdt subsidier som gjør at andre land ikke har mulighetene til å konkurrere på amerikanernes hjemmelige marked (særlig gjelder dette jordbrukssektoren hvor Argentina har et komparativt fortrinn).

Innføringen av CBA i Argentina har eliminert inflasjonen og trolig gjort økonomien mer stabil og attraktiv. I etterkant er det lett å peke på negative sider ved det rigide regimet, men om man ser tilbake på situasjonen i 1989 er ikke alternativet til løsningen på problemet åpenbar. Når man forplikter seg til et CBA gjør man det i prinsippet for en lang tid fremover. I utgangspunktet skal det ikke være noen mulighet til å si hvor lenge et slikt regime skal vare, og dermed ligger det implisitt en ide om at det kan vare evig. Publikum kan ha vanskelig for å tro at noe i utgangspunktet kan være evigvarende og slik er mistanken til devaluering og misligholdelse av regimet allerede sådd. Spørsmålet man kan stille seg, er om Argentina da skulle ha gitt opp regimet og latt kursen flyte før, når de så det begynte å gå utfor, for å minske de uunngåelige skadene? Kan argentinerne ha kjørt med skylapper på, akkurat som en gambler som nekter å se realitetene rundt seg og tror at lykken snart vil snu og at gevinsten venter rundt neste sving? Burde ikke Menem og siden De la Rúa satset mer på utvikling av landbruket? Hva om de hadde tenkt mer på at med så mange små private banker som lever i stadig frykt for å gå tom for likvider uten særlig mulighet til å få lån fra sentralbanken, vil svært mange små og mellomstore bedrifter aldri bli etablert på grunn av begrenset mulighet på startkapital? Etterhvert vil store deler av mellomsjiktet av industri og servicebedrifter eroderes bort.

figur 3 Total utenlandsgjeld

Noen ganger blir det bare så mange spørsmål. Men det er vel kanskje ikke så galt? Det er heller grunn til å være skeptisk når noen fremlegger veldig mange svar på alt og ingenting. På de få linjene avsatt til min disposisjon, har jeg derfor ikke prøvd å svare så alt for mye på så meget, men i stedet sett litt på den ene og så på den andre siden, som vi jo pleier å gjøre.....Så dermed:

Noe gikk galt i Argentina. Hvorvidt det var rot i den økonomiske politikken, uansvarlighet og korrupsjon i lederskapet, feil valg av valutaregime, IMF eller spekulasjon og selvpoppfyllende profetier som var skyld i fallitten (eller litt av alt), er det mange ulike meninger om. Men ha i bakhodet før du kritiserer de, tross alt velutdannede argentinske økonomer, at når ting svinger så svinger det alltid mest i utkanten. Og til tross for at Argentina har hatt stor økonomisk fremgang og en velferdsøkning innad, er de allikevel en lettveker i den globale sammenheng og befinner seg, enten de vil eller ikke, i en økonomisk utkant.

Magesåret vokser

-innlegg fra fortvilet student.

Du kjenner følelsen så altfor godt. Du har det travelt, en innlevering av et eller annet skriftelig på et eller annet nivå av vårt kjære studium. Du står i heisen på vei opp i 12. etg. Litt av en tur i seg selv med to heiser ute av drift og dobbelt så mange studenter på fakultetet som arkitektene har dimensjonert det for. Etter en halvtime i heisen hvor den stikkende følelsen i venstrearmen øker proporsjonalt med tallet på displayet ved heisdøra befinner du deg øvert i SV-bygget. Du raser ned mot datarommet for å få printet ut skriviene dine. The clock is ticking. Fristen for innleveringen nærmer seg. Døra inn til det aller helligste er låst med kodelås. Selv om du husker koden, er det ikke gitt at du kommer inn. Det er en svært lunefull lås vi snakker om. Har du hellet med deg kommer du inn. De som er av den eldre garde husker den gang instituttet hadde omlag dobbelt så mange PC'er til disposisjon for oss studenter. Nå til dags må du sluss om ledig PC blant halvseriøse grunnfagsstudenter og utvekslingsstudenter som skravler like høyt som om de var i kantina mens de printer ut 40 siders dokumenter. Du får tak i en ledig PC omsider, og om du er heldig nok virker den. Mange maskiner gjør ikke det. Vel inne gir maskinen deg flere feilmeldinger enn du trodde var mulig. Har ingen dataansvarlige tenkt å sjekke disse maskinene snart? E-mail-programmene virker dårlig, og feilmeldingene er hyppige der også. Skal man avslutte Word får man spørsmål om de rareste ting. Programvaren er ikke oppdatert, og vi dødelige studenter har ikke skriverrettigheter på harddisken –men det er ikke maskinene konfigurert for tydeligvis. Printeren er alltid overarbeidet, tom for papir (og ingen henter papir heller), og selvfølgelig er det lite blekk slik at utskriftene du får ut er uleselige. Og der gikk fristen for innleveringen ut, ja. Herlig! Nå må dataingeniørene ved instituttet enten skiftes ut eller ta seg selv et tak i nakken. Dette holder ikke mål.

Så mye for ekspertise

Øystein Børnes Daljord
oystein@suverent.no

Ekspertene vet mye (per def.) men de har vist seg å være overraskende dårlige til å predikere. De siste femti årene har man som et produkt av den såkalte kognitive revolusjonen innenfor psykologi forsket mye på menneskers informasjonsprosessering og beslutningssadferd. Man har identifisert en rekke systematiske avvik fra den rasjonelle adferden økonomer liker å forutsette. Ved å bruke normative teorier som benchmark (f.eks. forventet-nytte teori) og sammenligne optimal adferd med faktisk adferd (her er det ikke overraskende avvik), har psykologer trengt inn i menneskers prosesserings- og beslutningsteknikker. Både mhp. kommende arbeidsliv (man skal ikke glemme at man selv kan komme til å forutsi begivenheter) og som en veiledning til ekspertuttalelser, kan det være lurt å forsyne seg med litt konfekt fra den kognitive og behaviourelle psykologien. Ekspertene lyttes ivrig til, og som forskningen antyder, er dette kanskje ikke så verdifullt som det oppleves. For dette bruk defineres en ekspert i vid forstand som en som har mye kunnskap på et aktuelt felt, har erfaring i å forutsi og har profesjonell kredibilitet.

I 1954 gav Meehl ut en liten bok "Clinical versus statistical prediction: A theoretical analysis and a review of the evidence" som skapte rabalder i vitenskapelige miljøer. Det var et review-essay av forskning på kliniske og aktuariske metoder¹. Forskning på eksperters presisjon begynte på 40-tallet, og det har siden fulgt en mengde forskning som har etablert at eksperter forutsier mer feil enn enkle regresjonsmodeller.

Man har sammenlignet eksperters prediksjoner (kliniske metoder) med statistiske, lineære regresjonsmodellers prediksjoner (aktuariske metoder). Modellene har et gitt antall variable som vektet likt hver gang og gir en prediksjon. En hvilken som helst modell tar feil fordi den benytter fikserte regresjonskoeffisienter (ingen tilfeller er like) og fordi den utelater vesentlige variable. Den kan sies å akseptere feil for å gjøre mindre feil, og denne feilen fanges opp i en residual (støy). En ekspert kan derimot teoretisk endre vektingen og velge nye variabler hver gang, og følgelig oppnå bedre resultat. Slike statistiske analyser var ment å fungere som et gulvnivå som den erfarne klinikers bedømmelser kunne måles mot. Gulvet skulle vise seg å være et tak.

Meehl sammenlignet i sitt essay i 1954 eksperters prediksjoner mot lineære, statistiske modellers prediksjoner i et 20-talls studier og fant at korrelasjonen mellom faktisk utfall og de statistiske prediksjonene var høyere enn for ekspertene. Dette utløste en mengde studier (ca. 100), og kun i få tilfeller har eksperter kom-

met bedre ut enn regresjonsmodellene. Det har naturlig nok vært enklest å gjennomføre studier innenfor kvantitativt orienterte fagfelt og studiene har dekket flere områder: medisinsk diagnose, klinisk patologi, meteorologi, sport, gambling, finans...

Øvelse gjør (kanskje) mester

Er eksperter flinkere enn nybegynnere til å spå? Studier har sammenlignet eksperters prediksjoner mot nybegynneres. Howard N. Garb samlet i artikkelen "Clinical judgment, clinical training, and professional expertise" (1989) femti komparative studier av kliniske psykologers og studenters prediksjoner innen en del rutineoppgaver (f.eks. MMPI-tester²), og av disse går det frem at skoling hjelper på treffsikkerheten innen noen medisinske områder, mens praktisk erfaring som regel hjelper lite. Studenter gjorde det bedre og bedre for hvert år med skolegang, men forskjellene var små mellom eksperter og nybegynnere. Studier viste at kliniske psykologer antageligvis ikke er bedre til å evaluere Rorschach-tester ("hva ligner denne flekken på?") enn andre.

Oppgavene kan ha hatt lavt ytelsestak der den treningen man får på skolen er alt som trengs for å nå dette nivået. Allikevel liker man for mange oppgaver å tro at mer erfaring gir bedre resultater, og ekspertene selv var overbevist om at de var flinkere enn nybegynnerne. Det lave prestasjonsgapet mellom eksperter og studenter har forøvrig ikke helt uinteressante økonomiske implikasjoner. Hvis en liten mengde trening kan gjøre en nybegynner like flink til å predikere som en erfaren ekspert, så kan lett utdannede halvprofesjonelle overta for tungt utdannede eksperter i mange rutinepregede, diagnostiske oppgaver.

En statistiker ved et større sykehus i USA laget en enkel lineær modell for å utføre rutinemessige diagnoser siden man hadde funnet at enkle, statistiske metoder er bedre enn kliniske. Han trykket opp et skjema med en vektet sjekklister, og et system for kvikt å legge sammen resultatene. Legene ville ikke bruke kortet fordi de ikke kunne forsvare metoden i de uungåelige søksmålene som ville komme som følge av feildiagnoser. Det hjalp ikke at metoden gav mindre feildiagnostikk enn kliniske metoder når de ikke kunne forsvare seg i retten. Ved å overlate diagnostiseringen til ekspertene gjorde man feil man kunne ha unngått.

Det kan altså virke som ellers oppgående eksperter blir svimete når de skal spå. Colin Camerer (Cal-Tech) har skrevet et review-essay om eksperters prediksjonsmetoder og lister opp en del kognitive årsaker til at eksperter tar mer feil enn de burde.

Tomme tønner

Selv om mange eksperter forutsier mindre nøyaktig enn modeller, og bare såvidt bedre enn nybegynnere, så synes de å ha bedre innsikt i nøyaktigheten av egne forutsigelser. Denne selvbevisstheten kalles kalibrering. Folk flest er dårlig kalibrerte, og kalibreringen heller

¹ Sjekk ex.phil. pensum

² MMPI-tester er en av de mest brukte kliniske personlighets-testene, og brukes gjerne i rettsspørsmål.

systematisk i retning av overdreven tro på egne prediksjoner. Det finnes noe bevis for at eksperter er bedre kalibrerte enn nybegynnere, men ikke mye, og også ekspertene heller i retning av overdreven tillit til egne prediksjoner. Forskere uttaler seg noe forsiktigere enn nybegynnerene, men de opptrer fortsatt sikrere enn de har grunnlag for. Studier har vist at studenter og profesjonelle er like dårlig kalibrerte ved forutsigelser av utfall innen sport. Nybegynnere og statistikere er like godt kalibrert i prediksjon av utfallet av kortspillet blackjack, og bridgeeksperter er bedre kalibrert enn nybegynnere i å estimere sjansen for å vinne gitt utdelte kort. Leger er godt kalibrerte på noen områder og dårlige på andre, særlig sjeldne sykdommer. Man har funnet at regnskapsførere er godt kalibrerte når de anslår intervaller for klienters regnskapsbalanser. Meteorologer er eksepsjonelt godt kalibrerte. Økonomers varslers om resesjoner er godt kalibrerte ett kvartal før, men forverres betraktelig ett år før. Eksperimenter med nybegynnere har vist at det må grundig trening til for å bedre kalibreringen og redusere den overdrevne tiltroen til egne sannsynlighets- og kvantitetsestimater.

Ekspertteknikker (vær varsom!)

Kognitiv forskning på eksperters informasjonsprosessering og beslutningstagning har vist at eksperter benytter andre teknikker enn nybegynnere. Eksperter har andre innfallsvinkler. Eksperter søker mindre i informasjonsmengden. Informasjonsprosessering er mindre kostbart for en ekspert enn den er for en nybegynner. Med mindre anstrengelse enn en nybegynner kan en ekspert gå gjennom mer informasjon enn en nybegynner. Merkelig nok viser forskning at de allikevel ikke gjør det. De bruker derimot mindre. Dette overraskende fenomenet har dukket opp i studier av både revisorer og finansanalytikere.

Eksperter bruker mer kunnskap.

Eksperter søker etter en begrenset mengde utvalgte variable (cues), fordi de kjenner godt til feltet. Dette kan forstås som en diagnostisk metode, der cuene (cue: en hendelse eller en variabel som inneholder verdifull informasjon for fortolkeren) matches mot en prototype i en løssluppen form for hypotesetest. Forskjellige sett av cues er relevante for hver enkelt hypotesetest og informasjonssøkningen er derfor betinget av problemstillingen.

Eksperter bruker konfigurale regler

I en konfigural regel vil man tillegge samspillet mellom forskjellige variabler vekt. Eksperter kjenner igjen visse mønstre i cues, setter dem sammen til selvstendige enheter som ikke trenger å vektas. Slik kan informasjonen lettere kategoriseres og nyttiggjøres, siden man bare er interessert i om et gitt sett av variable befinner

seg i en gitt verdimengde, og ikke vurderer hver enkelt variablers verdi uavhengig. F.eks. les til eksamen, med mindre det er onsdag, Champions League og du har minst én six-pack i kjøleskapet.

Konfigurale regler forenkler problemet fordi man slipper unna krevende vektning. Man kategoriserer raskere data, og økonomiserer beslutningsprosessen. For vesentlig mindre innsats kan man få nær optimale resultater. Det er allikevel grunn til å være skeptisk til konfigurale regler. De kan stamme fra sjeldne tilfeller, og ikke uten videre la seg generalisere. En slik anvendelse av en regel utenfor sitt gyldighetsområde er et uheldig utslag av en representativitetsheuristikk³. Man har dannet seg en regel man vil at skal gjelde for en stor mengde utfra egenskaper man har observert ved en liten mengde. Siden man forventer at den lille mengden er representativ for den store mengden (som den slett ikke trenger å være), kan man komme galt ut. Undersøkelser viser at de fleste av oss tror at sjansen for minst fire mynter ut av fem myntkast er omtrent like sannsynlig som minst 16 mynter ut av 20 myntkast (sannsynligheten er henholdsvis 18.7% og 0.6%).

De konfigurale reglene kan stamme fra illusoriske korrelasjoner. Camerer forteller om en porteføljeforvalter han kjenner til som konsekvent ikke investerer i selskap med overvektige ledere. Forvalteren mener at en mann som ikke kan kontrollere vekten sin hvertfall ikke kan kontrollere et selskap.

Eksperter bruker "broken-leg cues".

Et broken-leg cue er et sjeldent, men høyst avgjørende cue. Meehl bruker som eksempel at en enkel regresjonsmodell forutsier at professor A vil gå på kino, men kliniker (legen) som vet at professoren har brukket benet, vil med høy grad av sikkerhet predikere at prof. A blir hjemme. Klinikeren gjenkjenner "broken-leg" cuet, mens regresjonsmodellen ikke gjør det, enten fordi det aldri har skjedd før, eller fordi det skjer så sjelden at det vektas lavt i mengden av cues. Selv om frekvensen av det enkelte broken-leg cuet er lav, kan det finnes mange forskjellige sjeldne faktorer som eksperter, men ikke modellen kan identifisere. Avantage l'expert.

Eksperter bruker kunnskap til å lete etter svært diagnostiske broken-leg cues.

I en studie av finansanalytikere var eksperter mer treffsikre enn nybegynnere fordi de kunne forstå betydningen av nyheter for aksjemarkedet som broken-leg cues. Disse ekspertene gjorde det allikevel dårligere enn en lineær regresjonsmodell.

I laboratoriet

Camerer gjorde i 1987 en studie av undergraduates på Wharton School (prestisjetungt business-college ved University of Pennsylvania) som hadde hatt både statistikk og økonomikurs. De deltok i et aksjemarkeds eksperiment der de hadde fått økonomiske incentiver for å korrekt predikere en underliggende variabel. Forsøkspersonene så tre uttrekninger, med tilbakelegging, fra en av to urner, X og Y. Urne X inneholdt dobbelt så mange sorte baller som røde, urne Y

³ *Heuristikker*: Enkle tommelfingerregler som reduserer komplekse problemstillinger, som for eksempel sannsynlighetsberegning, ned til overkommelige oppgaver. Heuristikken kan være nyttige, men de kan også lede til alvorlige og systematiske feil. Populært paradigme innenfor beslutningsteori i psykologi. Forskingen innen paradigmet regnes å stamme fra Herbert Simon's (1955) skille mellom "substantive rationality" og "procedural rationality" og er særlig videreutviklet av Amos Tversky og Daniel Kahnemann fra 70-tallet og utover.

inneholdt dobbelt så mange røde baller som sorte, og det var alt de fikk vite om innholdet. Studentene ble ikke opplyst om hvilken urne som var X eller Y. Da de hadde observert de tre trekningene, skulle de være med i et aksjemarked der verdiene av aksjene var avhengige av hvilken urne ballene var trukket fra. De satset m.a.o. på bakgrunn av sine oppfatninger om hvilken urne trekningen var gjort fra.

Markedsadferden gav klare indikasjoner på overinferens. Overinferensen ("De små talls lov") inntraff når enten en rød og to sorte ble trukket, eller to sorte og en rød. Disse trekningene var representative for innholdet av henholdsvis urne X og Y, siden de nøyaktig reflekterte baseraten. Overinferensen fant ikke sted når trekningene var tre baller av en farve. Personene fortsatte overinferensen i femti runder med repetisjon. Før for tankene.

Regresjon, sa du?

Statistisk intuisjon er sjelden mye verdt og en korrekt forståelse av hva regresjon er svært vanskelig å oppnå. Egentlig pussig, for man eksponeres for regresjon hver eneste dag: Brilliante foreldre har gjerne noe skuffende avkom, flaks har en tendens til å ta slutt, Gudfaren 3, ... Allikevel har man store problemer med å forstå at en rekke fenomen simpelthen skyldes regresjon. Tversky & Kahnemann (1982 "On the...") mener at det er tre hovedårsaker til dette.

1. Man forventer ikke regresjon, selv i tilfeller der det er nødt å inntreffe
2. Regresjon er rett og slett vanskelig å forstå
3. Når man opplever regresjon konstruerer man typisk spurieuse sammenhenger for å forklare det.

Regresjonseffekter motsier ofte intuisjonen om at det predikerte utfallet til enhver tid skal være maksimalt representativt for den distribusjonen det er trukket fra. Regresjonseffekten tolkes gjerne som en systematisk endring som trenger utfyllende forklaring. Derfor unndrar regresjon seg vårt statistiske standardreportoire.

Disse poengene illustreres med følgende sørgelige beretning om menneskets natur. Regresjon er svært tilstedeværende i flymanøvrering på grunn av mengden av tilfeldige faktorer som påvirker flyvningen og fordi læringsprogresjonen mellom to etterfølgende flyvninger er lav. Denne usikkerheten manifesterer seg særlig under landinger. En suveren landing følges høyst sannsynligvis av en dårligere på grunn av regresjon alene. Flyinstruktørene (denne historiens eksperter) hadde fått råd av psykologer om å konsekvent gi elevene ros ved gode landinger, men observert over tid at den påfølgende landingen var dårligere. På den annen side observert de at ved å gi elevene strekk ved dårlige landinger forbedret prestasjonene seg. Forverringen attribuerte flyinstruktørene til den pålagte rosen, og ikke til regresjon. Manglende forståelse av regresjon resulterte i at elevene bare fikk kjæft. Vi opplever tragisk nok at vi blir belønnet for å straffe, og blir straffet for å belønne.

Resultatene tegner et bedrøvelig bilde av eksperters predikative evner. I en perfekt verden vil en ekspert kunne vekte riktig hver gang og treffe 100%. Det er umulig for en regresjonsmodell, og, det viser seg uoverkommelig

også for eksperter. Til ekspertenes forsvar kan det sies at noen områder er mer problematiske enn andre, og det er særlig disse det er forsket på. I andre situasjoner som inneholder mange broken-leg cues vil en ekspert kunne gjøre det bedre enn en modell, f.eks. til prisvurdering av kunst og antikviteter, men ved å inkludere det utløsende cuet i modellen vil den kunne gjøre samme jobben. Ekspertene er derimot gode til å måle variable, oppdage nye å predikere, de er gode til å konstruere hypoteser og inducere/dedusere komplekse beslutningsregler. Det kan også tenkes sosiale gevinster ved å la ekspertene predikere. Folk synes vanligvis at en eksperts avgjørelse er mer rettferdig enn en modells, men rettferdighetsfølelsen kommer til en pris, nemlig høyere feilfrekvens. Det er ikke urimelig at slike sosiale gevinster forsvinner over tid etter tilvenning til aktuariske metoder. Deler av næringslivet har skjønt poenget allerede. Det finnes neppe mer rigide, aktuariske systemer enn forsikring⁴ og kredittvurdering. Forskjellige syn på hva konsekvensene bør være for ekspertene. Meehl mener at ekspertene har den nødvendige kunnskapen for å predikere, men at de bør overlate til en modell å nyttiggjøre seg kunnskapen slik at de unngår å floke prediksjonene til selv.

For økonomer som er glade i å forutsi og som i likhet med andre eksperter tar mye feil, kan det (bør det) være interessant å identifisere de kognitive prosesser som benyttes i en prediksjonsprosess, slik at de bedre kan forstå både egne og andres valg samt forbedre egne prestasjoner.

Kilder:

Camerer & Johnson : "The process-performance paradox in expert judgment: How can experts know so much and predict so badly?" Research on judgment and decision making, Goldstein & Hogarth (Eds.), Cambridge University press (1997), s.342-364.

Camerer: "Individual decision making" (1995), Handbook of experimental economics, J.Kagel & A.E.Roth. Princeton University press, s.587-703.

Camerer: "Do biases in probability judgment matter in markets? Experimental evidence" (1987), American Economic Review 981-987

Dawes & Corrigan "Linear models in decision making" (1974), Psychological Bulletin, 81 s. 95-106

P.E. Meehl "Clinical vs. statistical prediction: A theoretical analysis and a review of the evidence" (1954), University of Minnesota press

Amos Tversky & Daniel Kahnemann: "Belief in the law of small numbers" s. 23-31 Judgment under uncertainty: Heuristics and biases, Kahnemann, Slovic & Tversky, Cambridge university press (1982)

Amos Tversky & Daniel Kahnemann : "On the psychology of prediction", Judgment under uncertainty: Heuristics and biases, Kahnemann, Slovic & Tversky, Cambridge university press (1982), s.48-68.

Denne artikkelen trekker særlig tungt på Camerer's "...process-performance..." artikkel.

For spesielt interesserte: Av hensyn til leselighet er fullstendig referanseliste for alle påstander utelatt. Denne kan fåes ved

⁴ Hvis du vil ta og føle på aktuariske metoder, prøv dette: Ring ditt forsikringselskap og forklar at du er en 21 år gammel gutt fra Oslo vest og at du gjerne vil forsikre din splitter nye 1000-kubikks racersyssel. Få et prisoverslag og forsøk å prute.

Hva med "the dismal science"?

"Vi tror Norges Bank senker renten med 50 punkter 23.januar" Kyrre Aamdal til DN.no 17.01.02. Renten stod fast etter rentemøtet 23. januar, negativ easing bias.

"Vi hadde en forventning om at Norges Bank ville sette renten ned, men dette var et veldig åpent rentemøte. Det at de opprettholder en negativ bias tyder på at renten skal ned, sier seniorøkonom Kyrre Aamdal i DnB Markets til dn.no." DN.no 23.01.02. Renten stod fast etter rentemøtet 27. februar, nøytral bias. Se opp for konfigurale regler.

"Ekspertene er usikre på hva Norges Bank vil foreta seg på rentemøtet 23. januar, men 12 av 14 økonomer TDN Finans har snakket med tror det kommer rentekutt i løpet av de to nærmeste møtene." DN.no 18.01.2002. Renten stod fast etter de to påfølgende rentemøtene 23.januar og 27. februar

"I gjennomsnitt bommer norske finansanalytikere med nær 46 prosent med estimatene i forhold til selskapenes faktiske resultater..... I transportsektoren er det normalt å bomme med 56,7 prosent.» DN.no 06.09.2001 Siviløkonomstudentene Torgeir Røstberg, Berdon Sønderland og Eldar Steinsvik har analysert 4200 analytikerens estimer ett kvartal før.

Noensinne hatt følelsen av at økonomer spår mye feil? Instituttets egne kommenterer:

Karl-Ove Moene: - Det er viktig å skille mellom prediksjon og forståelse. Prediksjon er bare en liten del av faget, og slett ikke den mest interessante. Kriteriet for en god økonom er ikke om han tar feil, men om han sier noe interessant. Det er lett å måle treffsikkerheten til økonomi som fag, fordi økonomi er presist. Knut Anton Mork treffer rentejusteringene hver gang, og det kommer av at han er faglig dyktig.

De mest aktive i media er bankøkonomer som ofte kan ha en interesse i saken de uttaler seg om. Jeg er lei av økonomer som uttaler seg i vendingen "Som økonom mener jeg...". Uten argumentasjon kringkaster de ofte egne meninger som om de stammet fra økonomisk teori. Dessverre er media ofte mer interesserte i meninger enn resonnementer. Økonomer i academia har etter min vurdering uinteressante meninger, men mange interessante argumenter. Økonomi har i mindre grad enn for eksempel jus et miljø som straffer for faglig slurv.

Jon Vislie: - Vi er ikke spåmenn. Hvor interessant er det om renten går opp et halvt eller et kvart prosentpoeng? Jeg tror folk har en veldig respekt for økonomer og tror at vi alltid vet hva som vil komme til å skje. Da må de jo tro på den sanne modellen og den finnes ikke. Det er gjerne slik at de som uttaler seg høyest i media om økonomiske spørsmål ikke engang er økonomer, men påberoper seg en ekspertise de ikke har. Media er ikke et fruktbart forum for å diskutere økonomi, og økonomi som fag kan bli skadelidende under svadaen selverklærte økonomer gjerne serverer. Økonomiske resonnementer tar tid, og det har man ikke i media. Haavelmo sluttet etterhvert å stille opp i radioen fordi han mente at de alltid rundet av debattene i det det virkelig begynte å bli spennende. Men når det kommer til stykket har jeg ikke inntrykk at vi tar systematisk feil.

Doer til besvær

Av Marte Blystad

martebi@student.sv.uio.no

Da jeg gikk på barneskolen ble jeg ofte med i elevrådet, mer eller mindre mot min vilje. Det foregikk slik: Læreren sa: "Vi trenger elevrådsrepresentanter, er det noen som stiller til valg? Nei ikke det...". Så fulgte lærerens blikk spørrende pultradene, og de som så bare litt mindre uinteressert ut ble spurt, helt til noen endelig tok ansvar og sa ja. Jeg var ofte en av de personene. Sakene som opptok oss var stort sett variasjoner over et tema: Doer. Doene var ekle og møkkete, guttene tittet inn gjennom vinduene på jentedoene (og omvendt), og bare lærerne fikk bruke doene inne i selve skolebygningen. Nå går jeg på hovedfag på universitetet. Det er mye som skiller dette fra dagene på barneskolen. Alle vi som har vårt daglige virke her er bl.a over 18 år, altså voksne mennesker, og i den grad man engasjerer seg i sin hverdag på Universitetet, dreier det seg gjerne om "viktige" saker som verdens problemer, bevilgninger og reformer. Jeg vil gjerne bringe oppmerksomheten over på mer prosaiske forhold, nemlig doene - det er vel elevrådsrepresentanten i meg som våkner. Jentedoene i 12. og 5. etasje holdes nå låst. De er kun for de ansatte. Som kjent er det både seminarrom og

pauserom i 12. som blir flittig brukt av studenter (og nesten halvparten av disse er faktisk jenter). For de av oss som er velsignet med en lesesalsplass i 4. etasje, går hver doekspedisjon nå opp eller ned minst to etasjer. Det er viktig at Universitetet kan tilby sine ansatte en del privilegier. Men hvis det står så dårlig til med UiO at det å slippe å dele toalett med studentene er det beste de kan finne på å tilby sine kvinnelige ansatte, bør de begynne å tenke nytt. For oss studenter dreier det seg om at forholdene også blir lagt litt til rette for våre (til dels pressende) behov. Og bare så det er sagt; studenter synes udelikate doer er like ekkelt som alle andre. Universitetet lurer på hvordan de skal tekkes studentene. På mange måter er det ikke verre enn å la oss føle oss litt mer velkomne her!

Happy study, lah

Studier i Singapore

Marius Holm Rennesund

mrennesund@hotmail.com

Etter tre og et halvt år på samf.øk. studiet på Blindern kjenner vel de fleste at det er på tide med en pause fra forelesere som tror de kan løse alle verdens problemer i sin begrensede modellverden, Fredrikke-maten, overfylte lesesaler og kalde norske vintre. Når man kombinerer dette med en mikro-eksamen på 3. avd. som gikk til helvete og et ønske om å "se verden" var vel eneste løsning å komme seg vekk – langt vekk. Valget falt mer eller mindre tilfeldig på Singapore, noe jeg ikke har angret et sekund på.

For å forhåpentligvis opparbeide appetitten på nye makromodeller bestemte jeg meg for å skifte side, for å se verden fra et litt annet perspektiv enn det strengt økonomiske. Her nede tar jeg derfor "politics" med hovedvekt på international relations, politisk økonomi og Asiakunnskap. National University of Singapore (NUS) er vel først og fremst kjent for å være gode på business og de "harde fagene" (matte, fysikk, kjemi osv.), men jeg føler allikevel at jeg får godt utbytte av studiene. Særlig gjelder dette kursene i Asiakunnskap. Man bør riktignok være forsiktig med å ta kurs i "Singapore politics", fordi de er rimelig ensidige. Singapore har det man kan kalle "a one party dominant system" og de fleste vil vel også gå med på at det ihvertfall er "soft authoritarian". Kritikkk av styresmaktene blir derfor ikke sett blidt på.

Forskjellen fra studiene hjemme ligger først og fremst på områdene teknologi og arbeidsvaner. IT-revolusjonen har definitivt gjort sitt inntog på campus. Alle forelesere bruker PowerPoint-presentasjoner og legger presentasjonene ut på internett. Alle beskjeder fra forelesere legges ut på din personlige "Integrated Virtual Learning Environment" (IVLE) side på nettet. Det er derfor forventet at man sjekker sin IVLE side minst en gang om dagen. Viktige meldinger kan du dessuten få på sms. Det er mange tusen tilknytningspunkter rundt om på campus der man kan koble opp sin laptop, som universitetet selger til en pris minst 40% lavere enn i Norge.

Singaporeanerenes arbeidsvaner og syn på studier er gjenspeilet i overskriften. For den gjennomsnittlige student i Norge høres vel uttrykket ut som en selvmotsigelse. Slik er det ikke i Singapore. Alt er bygd opp rundt at man skal ta en god utdanning. Ved første øyekast kan man nok få litt bakoversveis. Som f.eks. da jeg en av de første ukene i Singapore kom hjem fra byen ved 3 tiden en lørdagsnatt og talte over 15

studerende singaporeanere i studierommene jeg gikk forbi på studentbyen. Noe av denne nattlige arbeidsiveren kan nok forklares med at man blir vurdert løpende. Karakteren i et kurs består typisk av 20% for et essay på ca. 8 sider samt en presentasjon av dette på et seminar, 10% for muntlig deltakelse på seminarene, 10% for en midterm-test, mens eksamen teller de resterende 60%. Singaporeanere har dessuten en bisarr ide om at det er bedre å jobbe om natten enn om dagen. De leser derfor til langt på natt, mens de sover liggende over bøkene på biblioteket på dagen. De tror antakeligvis at de ved å lese om natten skal klare å holde det gående i 24 timer i døgnet, noe som selvfølgelig ikke er mulig. At gode karakterer er så viktig i Singapore gjenspeiler også modenheten og oppførselen til studentene her. De har levd og lever fortsatt et beskyttet liv hjemme hos foreldrene, der alt er lagt til rette for dem slik at all tid kan brukes på skolegang. Slik har det vært siden de var små. De er ofte svært umodne og av og til virker det som de prøver å ta igjen barndommen i 20-års alderen. Det er derfor ikke uvanlig å se Singaporeanere leke "tittern på hjørnet" om kvelden på studentbyen. Festene de lokale har bærer ikke akkurat preg av "sex, drugs and rock'n roll", noe kanskje ikke samf.øk. festene på Blindern heller gjør. Forskjellen ligger heller i at den riktige klisjeen her nede må være noe som "boller, brus og barnslige leker". Sist gang jeg var på en av disse festene fikk jeg visse flashbacks fra min egen 6-års dag, selv om denne vel gikk noe villere for seg da to av mine venner startet en "non-stop-krig" på kjøkkenet. Disse forskjellene i både arbeidsvaner og modenhet fører til at man tilbringer mest tid sammen med andre utvekslingsstudenter. Totalt er det flere hundre av dem her. Miljøet blant dem er meget bra. Alle er her på samme vilkår og vil gjøre studiene bra, samtidig som det skal være tid til å ha det gøy, reise i området og oppleve nye kulturer og levemåter. Man får derfor raskt en internasjonal vennekrets og møter alltid noen man kjenner i kantina.

For ivrige begersvingere bør det nevnes at Singapore har nesten norske priser på alkohol. Øl ute på byen er like dyrt som hjemme, mens drinker er litt billigere. Noen steder har man det man kaller "free flow", dvs. drikk så mye du vil for ca. 125 NOK. Vanligvis gjelder dette dårlige steder med utvannet sprit og Cola og Sprite som eneste blandevann og det skal mye til å bli full på de 2-3 timene free flow'en varer. Men en gang i blant har man også free flow på de bedre stedene i byen der spriten er god. Da gjelder det å sakke ned på drikketempoet, noe undertegnede smertelig har fått erfare... Den andre bisarre måten å få billig alkohol på er å gå på festene den amerikanske ambassaden holder annenhver fredag. Her finner man stort sett alle utvekslingsstudentene fra NUS og stedet egner seg glimrende for vorspiel. Dagen derpå blir gjerne tilbrakt ved universitetets 50 m. utendørs pool, fullt utstyrt med solstoler og en egen poolbar. Dette er alle utvekslingsstudenters favorittsted. Ingen overraskelse i et land der temperaturen, selv om natten, sjelden kryper under 23 grader. Dette er dessuten eneste stedet på campus man får kjøpt alkohol! Resten av fasilitetene på campus står i stil til bassenget. Sportscenteret består av et treningsstudio, flere treningshaller, 10-15 tennisbaner, 3 basketballbaner, en liten stadion med fotballbane og 400 m. løpebane og et stort "multi purpose field".

Studentbyen vi bor på er også meget bra. Den var nybygd da jeg kom og minner ved først øykast om et stort feriesenter i Sør-Europa. Den huser totalt 3000 studenter.

Her har jeg et rom på ca. 10 kvadratmeter. Kjøkkenet og bad deler jeg med 15 andre. Fellesarealene blir vasket av rengjøringspersonalet flere ganger om dagen, uten at det betyr at det er spesielt rent her. Mat i kantine på studentbyen er så billig og bra at det eneste måltidet man spiser på kjøkkenet er frokost. Har nemlig ikke vent meg helt til nudler til frokost. Kantine her er et kapittel for seg. De består av rundt 10 "boder" der man får kjøpt forskjellige typer mat. Man har gjerne en bod med nudler, en med indisk mat, en annen med japansk, muslimsk, chicken rice osv. Hver bod har fort 10 forskjellige retter, så utvalget er meget godt. Prisen for et måltid ligger på mellom 13 og 18 NOK. Det blir derfor lite matlaging på kjøkkenet. Resten av fasilitetene på studentbyen Prince Georges Park (PGP) er også meget bra. Vi har en rekke studierom med air-condition, fellesrom med aviser og kabel-tv, dagligvarebutikk som er oppe syv dager i uken, frisør, vaskeri, 3 basketballbaner, en tennisbane, et treningsstudio der

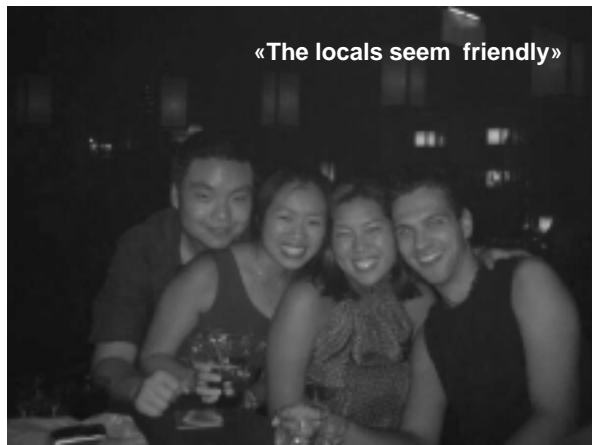
medlemsprisen er kun 50 NOK per semester, grillområder med grill og sittegrupper. Utsmykningen med fontener og eksotiske planter gjør det hele til et svært hyggelig sted å bo. Det eneste som trekker ned er alle de vanvittige reglene her på PGP. Singapore er jo kjent for å innføre lover og reguleringer for de merkeligste ting og de blir alltid fulgt av en kraftig bot hvis du bryter dem. Slik er det også på PGP. Campus er alkoholfritt og det er derfor forbudt å drikke alkohol på studentbyen. Blir man tatt er det selvfølgelig en klekkelig bot. Det er videre ikke lov å lukke døren til rommet sitt hvis man er to personer av forskjellig kjønn der inne. Gjør man det risikerer man å bli kastet ut! Dette kan vel ved første øyeblikk se ut som diskriminering av heteroseksuelle. Men homoseksualitet er forbudt ved lov i Singapore, så dette dekker den siden av saken. Det er videre forbudt å ha vanlig sosial omgang med sine venner, ettersom det er umulig å bare stikke innom noen uten å ha ringt først. Det er ikke noe callingsystem i blokkene her og man har kun tilgang til heisen i sin egen blokk, fordi man må trekke sitt matrikuleringskort for å få den i gang. Dette lot seg tidligere løse ved å bruke branntreppene, noe som er en svært opplevelse hvis man skal på besøk i 7 etg. om formiddagen i stekende sol, 30 graders varme og over 90% luftfuktighet. Nå har de gjort dette umulig ved å låse dørene til branntreppene, slik at de bare kan åpnes innenfra. Klarer man allikevel å snike seg med i en heis blir man raskt stoppet av at døren inn til korridoren er låst og det er selvfølgelig ingen ringeklokke. Her skal man m.a.o. beskyttes mot alt og alle og helst ikke ha noe sosialt liv. Det er i tillegg en rekke vakter som til enhver tid er på jobb her, slik at sjansen for å bli tatt når man bryter reglene alltid er til stede, selv om det så langt har gått bra.

Singapore er ellers et glimrende utgangspunkt for backpacking. Dagene før første semester ble tilbrakt på Bintan, en liten Indonesisk øy et par timers båttur fra Singapore. Her ble det soling, bading og avslapning for å samle krefter til semesterstart. Vi har en ukes ferie midt i semesteret som ble brukt til å ta dykkersertifikat på den Malaysiske øya Tioman bare fire timers kjøring fra Singapore. Den seks uker lange juleferien ble tilbrakt med ryggsekk i Vietnam, Kambodsja og Thailand. Skal man studere her nede i et år må man definitivt ikke reise hjem i juleferien. Det er så utrolig mye å oppleve i sørøst Asia at flybilletter hjem er bortkastede penger. Pengene strekker dessuten mye lenger til her enn de gjør hjemme i Norge. Midtsemesterferien dette semesteret ble tilbrakt i Malacca og Kuala Lumpur i Malaysia, sammen med foreldrene mine som var her på besøk. Jeg planlegger dessuten en tur til Australia og muligens USA etter at semesteret er ferdig. Reisemulighetene når man studerer her nede er m.a.o. uendelige. Etter å ha studert her et år kjenner man dessuten så mange folk fra alle deler av verden at man stort sett uansett hvor man reiser har noen kjente man kan besøke.

Singapore mangler kulturtilbudet mange andre storbyer har. Det er lite som skjer av konserter, teater og show. Virker som folk her er ganske lite musikk- og kulturinteresserte. Ellers er kinotilbudet bra, selv om det stort sett er store Hollywood-filmer som vises. Utelivet derimot er meget bra. Med et tropisk klima som her egner enhver dag seg for en utepils. Slagordet til

det lokale ølmerket Tiger sier det meste: "What time is it? It's Tigertime!". Det er m.a.o. alltid tid for en utepils. Den afrikanske baren rett bak PGP egner seg for en utepils på kvelden sammen med gode venner. Veien for å komme seg dit er av det mer eksotiske slaget. Man må ned bak blokken jeg bor i, så ned en skråning til avløpskanalen for regnvann. Man følger så denne noen meter, dukker så under et gjerde, opp av grøften på den andre siden og etter 20 meters gange er man på the African Bar. Etter de strenge reglene som er her nede var sjokket stort da vi oppdaget at de bygde en vei med port gjennom gjerdet til baren. Men vi fant raskt ut denne blir stengt klokken elleve. De har dessuten plassert ut en vakt ved avløpsgrøften som spør hva du i helvete gjør når du kommer opp. Foreløpig hårr det gått bra ved å love å aldri gå denne veien igjen, og jeg satser på at de kommer til å fortsette å være like "slappe" på den regelen resten av semesteret. Club livet her er ellers rimelig mainstream, men det tar alltid bra av. Dette gjelder spesielt i helgene og de stedene som har "ladies night" på onsdager. Da er det gratis inngang og gratis drinker til alle jenter! Og vi gutter følger jo selvfølgelig etter...

For de av dere som ikke har vært her nede virker kanskje det siste ordet i overskriften rart, men dette er bare en av særegenhetene i Singlish. Singapore har nemlig 4 offisielle språk: Malay, Indisk, Kinesisk og Engelsk. Engelsk er det offisielle undervisnings-språket, men blir snakket på den lokale "dialekten" Singlish. Her gjelder det egentlig å snakke så utydelig og raskt som mulig. Dessuten bør man unngå å uttale endelsene på ordene og gjerne avslutte annenhver setning med "lah", som betyr noe som "ikke sant". De fleste utvekslingstudenter snakker derfor vel så godt engelsk som de lokale.

Folk hjemme forbinder ofte Singapore med landet som har bøter for alt. Dette stemmer også bra med virkeligheten. Her er det bøter for å kaste søppel på gata, for å krysse gata på rød mann, ikke trekke ned etter seg på toalettet osv. Det er i tillegg totalforbud mot tyggegummi. Av de mer kuriøse reglene kan det nevnes at de en stund hadde forbud mot å røyke i sin egen bil. Pga. vanskeligheter med å ta synderne har denne loven nå opphørt. Den mest spesielle loven jeg har kommet over til nå lyder omtrent som følger: "Oral sex is strictly prohibited, as long as it is not followed by penetration". Hvordan politiet sjekker om denne loven blir overholdt tror jeg at jeg helst vil slippe å vite. På den annen side fører de mange lovene til at Singapore er et rent og

svært trygt land. Den lille bystaten har blitt en slags vestlig oase i Asia. Det er nettopp denne kombinasjonen som gjør at det er så bra å studere her. I dagliglivet lever man rimelig vestlig i et land der infrastrukturen er god og alt fungerer smertefritt. Man går i tillegg på et universitet som faglig sett er bra og har utrolig gode fasiliteter. Det offentlige tar virkelig vare på studentene i Singapore og satser hard på utdanning. Norske politikere har definitivt noe å lære her. Det er allikevel bare en 20. min. busstur til Malaysia der en helt annen verden åpenbarer seg.

Rådet til alle dere der hjemme må derfor bli: ta deler av studiene i utlandet. Det blir helt sikkert en tid man alltid vil huske, spekket med opplevelser. Singapore er et perfekt sted å studere både mht. kvalitet på universitetet, klima og reisemuligheter. De mange og strenge reglene på campus er ikke noe stort problem å tøye, bøye og bryte så lenge man gjør det litt diskret. Jeg angrer som sagt ikke et sekund på at jeg dro hit, selv om det også skal bli deilig å komme hjem og se naturen og endringene mellom årstidene, noe man ikke opplever her. Skal allikevel ikke se bort ifra at det kan bli mer utenlandsstudier, kanskje i en annen skandinavisk hovedstad etter at jeg fant ut at det er gøy å studere international relations også på det private plan...

Leserinnlegg i Dagsavisen, mai 2000:

En hån mot oss eldre..

Vi får stadig høre at Norge er et av verdens rikeste land. Men det er ikke det samme som at alle nordmenn er rike. På et TV2-innslag her om dagen ble det fortalt at Norges bank samler inn penger som er gamle eller slitt. Disse blir så destruert. Beløpet var enormt. Det er utrolig at norske politikere måtte vedta eilremilliarden ekstraordinært i stortinget, når de har råd til å regelrett kaste beløp som er mye større enn dette, bare fordi sedlene var gamle.

Og dette skal vi finne oss i?

Jeg er minstepensjonist og har ikke mye å rutte med. Om Norge er et land med så mye penger at det bare er å kaste de som er blitt gamle, hva med å gi litt til oss som ikke har all verden. Det er sikkert mange andre minstepensjonister som kunne tenke seg litt av denne potten.

Nå må politikerne ta seg sammen!

**hilsen
Ergerlig minstepensjonist.**

STUDIER I ESSEX

Av: **Guro Ringlund**
gurori@hotmail.com

Toril Berge
tberge@essex.ac.uk

Inger Slottet
ingerslottet@hotmail.com

Hei, alle sammen!
Colchester, 12.03.02

Her er det vår! Nå har vi vært på University of Essex i to måneder, og SV-lesesalen, snø, sludd og Carl I. Hagen føles behagelig langt borte. Vi burde kanskje skrive at vi lengter hjem, men det gjør vi altså ikke. Etter sånn omtrent fire år på Blindern gjør det godt med et avbrekk. Vi følger undervisning på masternivå her borte, tar tre kurs som godkjennes som et halvt år på 3. avdeling. Når det gjelder det faglige hadde vi kanskje håpet at kursene som gis her skulle være noe mer forskjellige fra det vi kan ta hjemme, men etter at de morsomme kursene ble kansellert, endte vi opp med å ta Industrial Organization, Trade and Development, Organizational Management og International Finance. Undervisningsformen er omtrent som på Blindern, med like stor variasjon i kvaliteten på foreleserne som vi er vant til - alt fra timer der man bare kikker ut av vinduet og skriver handleliste, til forelesninger der man kommer ut og har mest lyst til å kaste seg over bøkene. Et godt råd til de av dere som ønsker å dra hit neste år er å ha is i magen den første uka når det gjelder kursvalg - det kan lønne seg å følge tips om forelesere fra masterstudenter som har vært her et semester allerede. Forøvrig er den faglige tilnærmingen her mer muntlig/"pratete" enn hjemme, noe oss analytiske slaver av 12. etasje sikkert har godt av.

Så til det vi egentlig vil skrive om: Vi har det moro her!

Milleniumbridge, med St. Paul i bakgrunnen

Oppholdet så langt har vist seg å være en morsom opplevelse, både sosialt og kulturelt. Vi bor, i likhet med det store flertall av våre medstudenter, i studentboliger på universitetsområdet. Som postgraduate student har man et ganske stort, fint rom, med eget danskebåtbad, og deler kjøkken med fem andre masterstudenter. Standarden er høy sammenlignet med Sogn og Kringsjø, og vi brukte ikke lang tid på å venne oss til vaskedamene som kommer og vasker kjøkkenet daglig, og badet en gang i uka.

Vi kommer stort sett godt overens med naboene våre, selv om det merkes at kultur og bakgrunn er noe forskjellig. Tilsammen bor vi med seks grekere, tre briter av henholdsvis pakistansk, indisk og britisk (!) opprin-

Fakta om studier i Essex

- Minstekrav: Bestått 2.avdeling med laud
- Man kan være der 1 semester, helst vårsemesteret
- Man slipper å ta språktester fordi det er et utvekslingsprogram
- 3 kurs i Essex blir godkjent som 2 tredjeavdelingskurs.
- Søknadsfrist 15. oktober

nelse, en iraner, en turkmenistaner, en thailender, en egypter, en japaner og en tysker (for ikke å snakke om alle endene og kaninene i "hagen"). Guros egypter er Arnold Schwarzenegger-fan, alle grekerne er veldig greske (også iraneren), Torils tysker er mentalt ustabil (har marsvinlik på rommet), og så harvi den obligatoriske fundamentalistiske muslimen (Ingers brite), Torils brite er kun sammen med sin greske kjæreste, og Guros brite er egentlig ganske døll. Kanskje ikke så rart at vi tilbringer en god del tid med våre skandinaviske venner - det tok oss omtrent en uke å lokalisere den norsk-danske klanen her, og vi må vel tilstå at vi er mye sammen med dem (noen er mer sammen enn andre...). Vi har prøvd å bli kjent med andre, altså, men det krever faktisk litt innsats, og siden vi har det så bra sammen med våre skandinaviske venner, gidder vi ikke helt å prøve lenger. Det må også sies at det nok er vanskeligere å komme hit midt i skoleåret som vi gjør, miljøet er allerede "satt". Og selv om dette universitet liker å framheve hvor multikulturelle de er, ser man ganske tydelig at folk i stor grad henger sammen med sine egne. Vi har altså ikke lykkes helt i å bryte det mønsteret.

Campus er ikke spesielt stort, men de har klart å få plass til fem utesteder her, og det er mye liv, spesielt i helgene. Man har muligheten til å gå på alt fra "Doctors&Nurses"-party via helt vanlige pubkvelder til klassiske konserter (universitetet har en egen teater/konsertscene). Vi har erfart at den britiske "gå-på-byen"-kleskoden er noe annerledes enn den norske, det er forholdsvis enkelt å skille utvekslingsstudenter fra briter - hvis dekningsgraden av tekstiler på kroppen over-

stiger 50% (i all slags vår!) kan man med stor sikkerhet (5% signifikansnivå) anta at personen er av ikke-britisk opprinnelse. Dette kan ha sammenheng med at vi finner oss i Essex - "Essex Girls" er et godt innarbeidet begrep i England. Det tilsvarer i stor grad det norske "blondine", bortsett fra at en Essex Girl er litt mindre lur, har høyere hæler, kortere skjørt, dypere utringning, lyder navnet Tracy, og har kjæreste ved navn Dwayne som gjør alt han kan for å ligne David Beckham.

For noen av studentene finnes det også et liv utenfor campus. Nærmeste, og mest populære, utfluktsmål er Tesco - et gedigent supermarked som har flere yoghurtvarianter enn det Rimi har varer. Vi går dit (tar 15 min), asiatene tar bussen tur-retur, og Ingers iraner har ikke vært der på tre måneder siden det er så langt/så kaldt/så vått/så ensomt/så slitsomt å gå. "Oh, you Norwegians are so healthy!" er en kommentar vi får ofte - det er kanskje ikke så rart at førstemann på Nordpolen var en nordmann...

Colchester by ligger en ti minutters busstur unna - så der er vi ganske ofte. Vi går mye på kino, har funnet et par bra kafeer og restauranter, og en bytur i ny og ne fungerer bra som avveksling fra campuslivet. Colchester er faktisk Englands eldste by, men det ser det ikke ut til at colchesterne bryr seg så veldig mye om, her risikerer man å snuble over aldeles u-skilte bymurrester og klosterruiner både her og der. Men Ingers iraner har ikke vært i byen på tre måneder, fordi det er så slitsomt/så kjedelig/så langt/så ensomt å dra dit.

For de litt mer eksperimentelle og noe mindre risikoaverse er det mulig å reise til London. Det er litt vanskelig å estimere reisetiden inn, våre opplevelser så langt spenner fra 40 minutter til syv timer, for det britiske togsystemet er et godt eksempel på et samfunnsøkonomisk eksperiment som har gått fryktelig galt. Usikkerheten rundt reisetid til tross, nærheten til London er kanskje noe av det vi setter aller mest pris på her, for Colchester er nok litt lite for tre som er vant til å bo i Oslo. Vår Londonbesøkfrekvens er ganske høy, og

Her bor vi!

Pubcrawl i Wivenhoe, en stor slager blant studentene, og Essex` svar på pub-til-pub-runden

vi blir konstant mobbet (beundret?) av alle våre noe mere tiltaksløse bekjenskaper her - bortsett fra av Ingers iraner, da, for til London kan man visst dra...

Hva har vi ellers erfart av oppholdet så langt? Storbritannias mest kjente nordmann er Solskjær - han er til gjengjeld STOR, Eastenders (Østkantfolk), kjent fra norske tv-skjermer på 80-tallet, er den desidert mest populære tv-serien, flere briter stemmer på Englands nye Popstars-stjerne enn på Tony Blair, briter er egentlig høflige nordmenn som drikker billig øl, studenterabatt på avis er bra (Aftenposten oppfordres herved om å innføre studentpris på 2,50), kald mat er god, varm mat er frityrstekt (savner nesten Dagens middag på Frederikke!), busstider er kun veiledende, nistepakke=Marsbar+potetgull+cola, det finnes kaniner og ender overalt, vi er alle skjønt enige om at døgnåpne matbutikker er en fin ting, og rabatt på champagne er gøy, men hva vi mener om EU er vi fortsatt ikke enige om...

Vi oppfordrer selvsagt alle sosøkstuderter til å dra ut - vi har et opplevelsrikt og morsomt semester, og lærer mye. Andre studenter vi tror bør ha utbytte av et opphold her:

- 1 Historiestuderter - noen burde være interessert i de romerske ruinene her
- 2 NMH-studerter - til å markedsføre det historie studentene finner ut (har dere hørt om Colchester før, kanskje?)
- 3 Biologistuderter - særlig de med spesiell interesse for smågagere eller fugler som biter
- 4 Psykologistuderter - kan bedrive casestudier av naboene
- 5 Sosialantropologistuderter - dette stedet gir en unik mulighet til å få et innblikk i den greske kulturen, uten ekle bieffekter som varme og god mat.

Ha det bra, kos dere med eksamenslesingen, vi sees til høsten!

Hilsen Inger, Toril og Guro

PS: Hvis noen har lyst til å sende oss en hilsen eller noe (eller har spørsmål angående studier her) kan vi nås på mail: ingerslottet@hotmail.com, tberge@essex.ac.uk, gurori@hotmail.com

Frederik våren 2002

Frederik er DIN festforening. Vi er her for at du skal trives og ha det gøy mens du studerer Samfunnsøkonomi. Dette semesteret har vi blant annet arrangert fester og en heidundrandes Hemsedal-tur. Snart er vi på nett, hvor du gjerne må besøke oss med ros eller ris, ta med en venn om du vil og sjekk hva vi har på tapetet. Er det noe du ellers vil ta opp med oss skriv til:

frederikpost@econ.uio.no

Med festlig hilsen alle oss i Frederik

Fagutvalget våren 2002

Fagutvalget vårsemesteret 2002 består av Odd-Magnus Myrstad, Wanda Woldner, Karl Rikard Løvhaug, Kerstin Solholm, Einar Wøien Nordbø, Martine Lien Engerud, Karolina Dam og Andreas Hedum

Fagutvalget har hittil arrangert:

- jobbseminar med jobbsøkerkurs og bedriftspresentasjoner
- fagkritisk dag med besøk av arbeids- og administrasjonsministeren og et velkvalifisert debattpanel.

Fagutvalget synes begge arrangementene har vært vellykkede.

I tiden som kommer tas det sikte på følgende aktivitet:

- besøk til Finansdepartementet 12. april.
- festdebatt 17. april

I tillegg prøver Fagutvalget som alltid å ivareta studentenes interesser ovenfor omverdenen. Stikk gjerne innom i kontortiden, hver torsdag kl. 12.00-12.30.

Hemsedal

Frederik arrangerte Hemsedalturn 15.-17.februar. 36 stykker var med.

Juks

«Eksamen gikk med et skrik. Ola hadde med seg skolens største matpakke, han hadde rissa inn formlene i geitosten.» *Beatles, Lars Saabye Christensen*

Av Guro Engstrøm Nilsen

guroen@student.sv.uio.no

Gjennom to saker har juks med eksamensresultater kommet i søkelyset dette semesteret. Begge har blitt tatt opp i Universitas, først med BI-studentene som betaler samfunnsøkonomistudentene for å gjøre sin hjemmeeksamen, deretter tilfellet hvor flere jusstudenter er tatt for å jukse på skoleeksamen.

I saken på juridisk fakultet er problemet at studentene kan ha med lovsamling med egne notater i på eksamen, men det er et reglement for hva det er lov å notere. Problemstillingen er interessant også for vårt fag, i.o.m. at vi får bruke formelsamling på alle våre eksamener.

Det er på dette punktet flere studenter er tatt for å jukse: ulovlig notering i tillatte hjelpemidler, og brudd på rutine rundt kontroll av hjelpemidlene. Flere studenter klager imidlertid på at informasjonen om regelverket er for dårlig, slik at studentene ikke vet hva som er lov og ikke.

Dette virker som kjente toner når det gjelder UiO og informasjon til studentene: informasjon skal være vanskelig å finne, og du må selv komme på at du skal lete etter den. Dette er et problem når det gjelder eksamensjuks, fordi på én side er det bra for eksamens troverdighet (både overfor studentene selv, arbeidsgivere og UiOs omdømme generelt) at folk som jukser blir tatt. Men på den annen side er det negativt for eksamens troverdighet at studenter blir tatt for å jukse hvis de har gjort noe de ikke visste var galt.

Kommunikasjon omkring eksamensreglement og avvikling av eksamen er viktig for at studentene skal forstå fra å jukse, ikke bryte regler og bli mistenkt for juks av ren vanvare (evt. dumhet) og for at studentene skal ha tiltro til at de som jukser blir tatt.

Hva er juks?

De fleste studenter har ikke helt klart for seg hva som regnes som eksamensjuks, eller hvordan man kan bli straffet for det. I Universitets retningslinjer står det at det kan vurderes å levere politianmeldelse for brudd på straffeloven ved jukesaker. Ellers kan Universitetet selv straffe studenter som tas for juks med annullering av eksamen eller utestengning fra universitetet i inntil et år.

Som juks regnes å ha ulovlige hjelpemidler med seg på skoleeksamen – og det kan regnes som jukseforsøk selv om man ikke har brukt dem (derimot står det ikke noe i retningslinjene om at det regnes som jukseforsøk å snakke med andre studenter under eksamen). Ved hjemmeeksamen og lignende, regnes det naturligvis som juks hvis du ikke har skrevet eksamensoppgaven selv. Men i tillegg kan du bli tatt for juks hvis

kildehenvisningene dine er for dårlige (= mangler). Dette siste kan nok være ganske overraskende for mange studenter – spesielt for oss som går på fag hvor bruk av kildehenvisninger og fotnoter ikke akkurat er noe vi blir drillet i fra grunnfag av (kremt).

Kontroll

For den som ønsker å jukse på eksamen, finnes det antageligvis uendelige muligheter. På våre skoleeksamen her på fakultetet er det aldri noen som sjekker det vi har liggende på pulten, eller innholdet i penal, matpakke eller formelsamlinger. Det ville antageligvis vært lett match å ha med seg skriftlig materiale i form av lapper eller ark. Å smugle ut og inn igjen eksamensark ville sannsynligvis være enkelt. Mulighetene for å jukse under dobesøk er også åpenbare, i.o.m. at eksamensvaktene ofte står igjen utenfor i gangen, og det dermed egentlig ikke er noen fare for å bli oppdaget hvis du snakker med noen, eller har med deg hjelpemidler på toalettet. Hemmeligholdelsen av kandidatnumrene er heller ikke fullstendig vannrett. De fleste har vel knekket koden for hvordan kandidanumrene fordeles, og kan dermed finne ut andres kandidatnummer.

Nå er det vel ingen som savner mer gestapo-tendenser hos våre koselige eksamensvakter. Men disse mulighetene for juks som vi alle kan se - selv om vi ikke benytter oss av dem, og mangelen på kontroller, kan gi grobunn for mistenksomhet. Det er sjelden man hører om noen som er blitt tatt for juks på eksamen. Det er ikke sikkert det burde gi tiltro til at det ikke forekommer.

Jukses det på våre eksamener?

Eksamens troverdighet

Antageligvis er det tilnærmet ingen som jukser på vårt universitet og på vårt institutt. Til det legger studentmassen for mye arbeid i studiene, og holdningene i studentmiljøet tilsier at det er uakseptabelt å jukse. Og fallhøyden hvis du blir tatt er stor: i Norge er det nok svært få arbeidsgivere som i det hele tatt ville være i nærheten av å vurdere å ansette en person som er tatt for å jukse på en eksamen. Eksisterende normer er klare på at det er svært betent å jukse.

Normer er påvirkelige, de må opprettholdes på en aktiv måte. En klar kommunikasjon om hva som regnes som juks og ikke, og om at de som jukser blir tatt, og hva kostnadene er, er viktig for å gi våre eksamener troverdighet. Den troverdigheten er dyrebar. Studentene er avhengige av den, fordi eksamenene, i form av vitnemålet, er det eneste vi får med oss ut fra universitetet som er målbar.

Forekomst av juks er relatert til eksamens kvalitet. Hvis kvaliteten oppfattes som lav, kan det være at antallet studenter som synes det er akseptabelt å jukse vil stige. Dermed har også andre forhold som påvirker den oppfattede kvaliteten på eksamen betydning for forekomsten av juks. Slike andre forhold kan for eksempel være forekomsten av feil i eksamensoppgavene.

Eksamensformer og karakterbruk kan diskuteres. Likevel vil de fleste være enige i at vi trenger disse tingene, fordi alternativet er så ille: nepotisme og korrupsjon? Kjøp og salg av karakterer og dermed stillinger? Eller at kontaktnett og trynefaktor skal være det eneste som betyr noe?

Nettopp derfor er en «hard hånd» fra undervisningsinstitusjonenes side i behandlingen av juksetilfeller et viktig forsvar av studentene og hele utdanningens kvalitet. Bls konserndirektør fremstår i Universitas artikkel som om hun helst så at problemet ble pent feiet under teppet, med en kommentar om at det ikke oppfattes som noe stort problem ved BI. Det er nesten litt forbausende at de ønsker å bagatellisere det sånn. Ved å gjøre det forringer de jo verdien på eksamenene til alle de studentene som *ikke* har jukset. En må håpe på at tilsvarende hendelser ved vårt institutt ville utløst sterkere reaksjoner. Forhåpentligvis ville ikke instituttet vært redd for å bringe fram i det ekle offentlige lyset alle tilfeller av juks, og på den måten forsvart integriteten til studentene og institusjonen ved å "frikjenne" de uskyldige.

Nye eksamensformer stiller krav

BI-saken bringer opp noen interessante spørsmål om hvor grensene går for juks ved en hjemmeeksamen. Hvis man betaler noen som skriver eksamensoppgaven for deg, og du leverer den i ditt navn, er det et opplagt tilfelle av juks (i alle fall i min verden). Hvis du skriver en oppgave, og betaler noen for å rette den, eller evt. gjøre de av oppgavene du ikke klarer selv er det vel også juks? Men hva hvis kjæresten eller en venn hjelper deg med noe du synes er vanskelig,

er *det* også juks? Må man gjøre absolutt alt selv på en hjemmeeksamen for at det ikke skal regnes som juks? Hvis du ikke kan motta noen impulser fra andre når det gjelder oppgaven, er det da noe poeng med hjemmeeksamner?

Hva som regnes som juks og ikke er spesielt viktig når det nå er snakk om økt bruk av alternative eksamensformer (som naturligvis er et godt tiltak). Skoleeksamenenes klare fordel er man har gode muligheter for kontroll. Det er ikke til å komme forbi at hjemmeeksamener gir en helt annen mulighet til å jukse, og at det på lang sikt kan bli et betraktelig større problem enn det det er i dag, rett og slett fordi det tar litt tid før folk oppdager de nye mulighetene. Kontrollformer som muntlig eksamen eller supplerende skoleeksamner er nødvendige for at denne eksamensformen skal være like sikker som skoleeksamner. Det viktigste kravet mer fleksibel eksamensavvikling (d.v.s større variasjon i eksamensformer som brukes) stiller, er god informasjon til studentene om de ulike reglene for ulike eksamensformer.

Hårfin?

ØKONOMER I ARBEIDSLIVET

Kjetil Stake
stake10@hotmail.com

(foto) Jørgen Bækken
jorgenb@stud.ntnu.no

Marianne Ulrichsen har klart det mange nyutdannede fra økonomisk institutt ønsker seg. Hun har fått vikariat i Finansdepartementet og jobber som første konsulent i skatteøkonomisk avdeling. Her er hun med på å utforme det nyeste innen miljøavgifter, og holder nok på hemmeligheter mange ønsker å høre om. Observator snakket med henne over en kopp kaffe på Café Bachus, og selv om vi tilbød oss å spandere, fikk ikke engang vi innsyn i det aller hemmeligste.

Det er ikke bare økonomi som interesserer kvinnen fra Bærum. Hest er en lidenskap for henne, og i tiden fra hun var ferdig utdannet i januar 2000 til hun begynte i Finansdepartementet høsten 2001 satset hun alt på ridning. Spranget fra hesteridning, hvor hun som kjent red mye sammen med Prinsesse Märtha Louise, til finansdepartementet var nok stort, men kanskje ikke så vanskelig likevel: "Ridningen gikk bra, men for å nå lenger måtte jeg ta et valg om å bruke resten av livet mitt til kun det. Da valgte jeg heller å bruke utdannelsen min og føler uansett at jeg har fått stort utbytte av idretten."

Til hvilken grad får du bruk for det du lærte på universitetet i jobben din?

"Utdannelsen er absolutt reell i forhold til faget. Det er mikroøkonomi jeg holder mest på med, og selv om jeg ikke bruker lærebøkene direkte er teoriene sterkt knyttet til de aktuelle problemstillingene. Det er trygt å få begynne å jobbe med arbeid som er relatert til noe man kan."

"Man er virkelig i kjernen av norsk økonomi når man jobber i Finansdepartementet"

Hva gjør egentlig en første konsulent i skatteøkonomisk avdeling i Finansdepartementet?

"Mine arbeidsoppgaver omhandler miljøavgifter som CO2 avgiften, svovelavgiften og mye annet. Jeg føler meg veldig heldig som har fått et så aktuelt fagområdet. Det er veldig gøy å jobbe med viktige internasjonale problemstillinger som klimautfordringer og Kyotoavtalen".

Hva går jobben din ut på mer konkret?

"Jeg er så fersk at jeg stort sett tar i mot alt med takk. Det er veldig mye å sette seg inn i når man aldri har jobbet i departementet før. Hovedoppgavene mine er nok å bistå politikerne i deres arbeid, svare på spørsmål fra Stortinget, lage utredninger og rapporter etc. Det er også mye budsjettarbeid og der får jeg tildelt de

oppgavene som går på miljøavgifter. Det igjen innebærer en del regning."

Hvordan trives du i Finansdepartementet, hvordan er miljøet?

"Det er gøy å jobbe i Finansdepartementet og jeg trives veldig godt. Det er en spennende arbeidsplass med mange dyktige personer. I min avdeling er folk veldig hjelpsomme og imøtekommende. Jeg kjenner til og med noen her fra før som gikk på samme kull som meg på Blindern. Ellers er jo Finansdepartementet viden kjent som et veldig godt sted å jobbe. Man får god innsikt i samfunnet generelt sett, og det er et godt sted å begynne for videre jobb i embetsverket eller i det private. Man er virkelig i kjernen av norsk økonomi når man jobber i Finansdepartementet.

Folk jobber hardt og myten om at folk i det offentlige kan sitte med beina på bordet hele dagen uten å få sparken gjelder hvertfall ikke her. Man trenger ganske gode karakterer for å få en jobb her.

Ser du noe til ministeren?

"Det hender jeg ser han i gangen, men jeg er jo ganske ny her".

Selv om Marianne smiler mye har hun ingen økonomivits hun vil dele med oss. Hun hevder å kunne flere andre vitser, men er vel kanskje redd for at de skal komme på trykk. Hennes favoritteori omhandler finans, "Diderik Lund er dyktig", ler hun.

Hvordan trivdes du på studiet, savner du studietiden?

"Jeg savner ikke det å ha eksamen, men det er et deilig liv å være student. Man kommer tidsnok inn i arbeidslivet. Jeg savner nok mye av det sosiale som skjedde rundt faget. Jeg var på mange Frederik fester", legger hun til og smiler.

Noe spesielt du opplevde på festene...?

"Vel...Vi lurte alltid på om det var noe spesielt med ølet de serverte oss der, om de puttet noe i det eller noe sånt, for vi ble alltid så dårlige dagen derpå... Husker også en gang Jon Vislie (professor ved instituttet) var DJ, han var veldig flink og spilte mye bra musikk".

Som et test spørsmål lurte da Observator på hva slags musikk hun liker.

"Jeg tror jeg er en average i musikk-verdenen- liker Travis og den nye CD-en til Robbie Williams med Frank Sinatra sanger".

Hvorfor begynte du på samfunnsøkonomi, og hva synes du om selve faget?

"Jeg hadde litt samfunnsøkonomi på videregående og fanget nok interessen der. Jeg begynte faktisk med litt statsvitenskap, men sluttet etter noen forelesninger. Jeg så på det som en utfordring å velge samfunnsøkonomi. Ellers syntes jeg siste del av studiet var absolutt artigst. Til å begynne med hadde jeg egentlig lyst til å slutte, men på tredje avdeling ble det veldig artig. Ligger vel litt i meg at når jeg først begynner med noe liker jeg å fullføre det".

"Jeg synes forøvrig utdanningen ved universitetet godt kunne vært litt mer virkelighetsrelatert. Litt mer

bedriftsøkonomi hadde vært bra. Samfunnsøkonomi gir jo en veldig grundig innsikt i økonomi-faget, men de burde vært flinkere med å lage knagger som man kunne henge kunnskapen på, gjøre det litt mer realistisk altså. Faget ble straks mer spennende når jeg begynte å skjønne modellene. Man må lese mye og være flink til å plage professorene og spørre mye. Det er også viktig å jobbe mye i kollokvie-grupper. Vi dro ofte på kollokvieturer hvor vi leste og hadde det hyggelig sammen. Samfunnsøkonomi er et studie som krever at en gjør en innsats".

Har du studert i utlandet?

"Jeg har ikke det nei, men jeg har hatt mange utenlandsopphold på grunn av ridingen, blant annet i Belgia. Jeg vil oppfordre alle til å studere i utlandet, spesielt med tanke på personlig utvikling. London er et bra sted å studere og London School of Economics er en bra skole. Kunne godt tenkt meg å dra til Spania, Barcelona kanskje, sukker hun og ser ut av vinduet på det kjølige mars-regnet som faller ned gjennom tåken..."

Hennes kaffe er drukket opp og undertegnede sin er blitt kald. Det er på tide for henne og komme seg tilbake på jobb. Dagen etter skal hun nemlig til København på skatte-økonomisk seminar. "Det er enda en bra ting med å jobbe i Finansdepartementet" forklarer hun engasjert. "Det er mange spennende og interessante seminarer og reiser man får værere med på." Vi rekker kun et lite spørsmål til:

Glær du deg til mai?

"Alle gleder seg til mai, da er det vår og deilig vær..."

Rankings of Institutions in Economics

The analysis is based on publications in the top 30 journals according to our pages adjusted rankings for the five year period 1995 to 1999:

1 Harvard U	USA
2 U Chicago	USA
3 MIT	USA
4 Northwestern U	USA
5 U PA	USA
6 Yale U	USA
7 Princeton U	USA
8 Stanford U	USA
9 U CA, Berkeley	USA
10 NY U	USA
46 U Toulouse	Fra
53 U Essex	UK
79 Humboldt U	Ger
104 U Oslo	Nor
135 Norwegian school of ec and business adm. (NHH)	Nor
156 N U Singapore	Sin
166 U Mannheim	Ger

Autistisk økonomi?

Gaute Ellingsen
gautee@saih.no

Asmund Rygh
rygh_a@yahoo.no

12-14. april arrangerer ATTAC Blindern konferansen "Motmakt – kapitalismekritisk universitet", der det blant annet arrangeres en seminarrekke om fagøkonomiske spørsmål ved det nye fagnettverket Radikale Økonomer på Økonomisk Institutt. I den forbindelse presenterer grunnfagsstudentene i økonomi Gaute Ellingsen og Asmund Rygh, noe av kritikken som har blitt reist mot økonomifaget, med opphav i franske universiteter og bevegelsen Autisme-Economie.

Økonomi som fag har fått stadig større betydning de siste årene, på bekostning av det vi tradisjonelt forbinder med politikk. Bedriftsøkonomisk overskuddstenkning får innpass på stadig nye områder, og samfunnsdebatten og media preges av økonomisk språk og argumentasjon. På mange måter er dette økonomenes tidsalder. Den økonomiske retningen som ligger til grunn, og som har dominert de siste tiårene kalles gjerne den nyliberalistiske, og kjennetegnes ved idéen om den begrensede statsmakt (Sejersted 1993). Statens rolle blir først og fremst å sørge for lov og orden, og innenfor rettsstatens rammer skal enkeltindividet og næringslivet få utfolde seg fritt. Det samme gjelder mellom land, under WTOs rammeverk. Arbeidsdeling og spesialisering skal da ifølge teorien gi effektivitetsgevinster som kommer alle til gode. Men mange føler at nyliberalismen ikke gir svar på viktige problemer, som stadig større forskjeller, rovdrift på naturen og et mer brutalt arbeidsliv. Selv om frie markeder har gitt økt velstand, har velstanden hittil vært svært ujevnt fordelt, som Mark Malloch Brown i FNs utviklingsprogram påpeker. Det er som reaksjon mot dette vi har fått en motbevegelse, med ATTAC i spissen, som søker alternative løsninger. Og det er delvis mot denne bakgrunnen vi bør se den økende misnøyen med økonomifaget. Mange studenter føler at faget, slik det er nå, ikke gir svar på spørsmålene de er opptatt av.

Som ATTAC, har den mest markante kritikken sitt opphav i Frankrike. 17. juni 2000 trykket avisen Le Monde et opprop under tittelen "Why a reform of the teaching in economics is inevitable". I løpet av den foregående måneden hadde et tusentalls økonomistudenter, og flere dusin lærere, undertegnet et krav om reform av økonomiundervisningen. Bevegelsen samlet seg etterhvert rundt et nettsted kalt Autisme-Economie.org, et navn som antyder autistiske trekk ved økonomifaget. Ved å lukke seg inne i sin egen

modellverden har faget mistet evnen til å forholde seg til samfunnet rundt, hevder studentene bak oppropet. De peker på en svikt i rekrutteringen større enn i alle andre universitetsfag, problemer i å komme inn på arbeidsmarkedet, og en endemisk misnøye blant studenter, og fastslår at økonomifaget er i krise. Hva går kritikken ut på? For det første mener studentene altså at faget er for dårlig til å teste teoriene mot virkeligheten. Som det heter:

"teaching too often invites the student to discover only imaginary worlds, whose relation to economic reality remains mysterious and unfortunately unjustified".

For det andre opplever studentene faget som dogmatisk og ensrettet, og mener dette i stor grad skyldes nettopp fraværet av konfrontasjon med omverdenen. Dette fører igjen til en svekkelse av studentenes kritiske sans, når de presenteres med en modell som om den var den ene økonomisk sannhet.

Det er disiplinen mikroøkonomi som må tåle den hardeste kritikken, mye på grunn av overdreven bruk av matematikk. Studentene går så langt som å hevde at det faglige "verktøyet" og resultatene det brukes til å utlede er nærmest verdiløse, og ihvertfall ikke verd ut i seg selv. Innsatsen det kreves å tilegne seg dem. Preferanserelasjonene som ligger til grunn, mener studentene er konstruert med visse egenskaper (transivitet, monotoni, kontinuitet, konveksethet) først og fremst for å gi mulighet for matematisk utledning, mens de virkelige preferansene til ulike medlemmer av samfunnet er og vil forbli ukjente. Det samme gjelder nyttefunksjonene. Ifølge studentene fører alt dette ikke til annet enn å kunne utlede for eksempel en fallende etterspørselskurve. Hovedpoenget med kritikken, så vidt vi kan se, er at man kunne ha sagt stort sett det samme ut fra logiske resonneringer, uten å måtte ty til matematikk, og at resultatene ikke er særlig anvendelige. Studentene får støtte av Herbert Simon, Nobelprislaureat i økonomi, som sier at

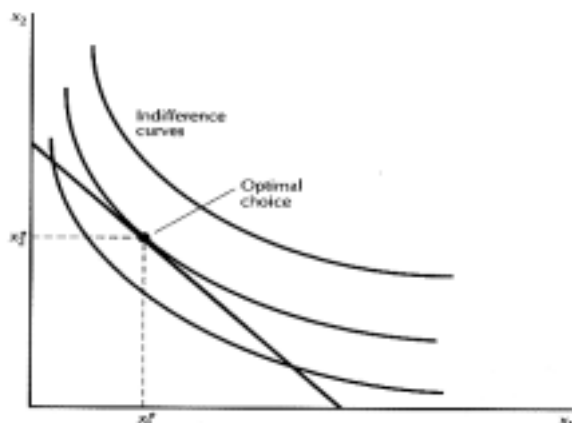
"if it [standard microeconomics] is wrong, why not throw it away? Yes, I am throwing it away. I think the textbooks are a scandal. I think to expose young impressionable minds to this scholastic exercise as though it said something about the real world, is a scandal".

Et annet eksempel er modellene på vekst og "real business cycles", basert på antagelsen om at et lands økonomi kan reduseres til et enkeltindivid, som kalles enten "Robinson" eller "representativ konsument".

Personen må ikke bare gjennom intertemporale valg bestemme seg for hvor mye han skal produsere, konsumere og investere, og hvordan han skal fordele tiden på arbeid og fritid – han må ta disse valgene en gang for alle. Personens problem blir da av en matematisk natur: finn tangeringspunktet der han maksimerer sin nyttefunksjon, gitt de begrensede ressurser og teknologien personen rår over. Studentene peker på at den typen matematikk som anvendes her ("variation calculus", eller "optimal control"), normalt brukes for eksempel når man skal minimere drivstoffkostnader ved satellittutskytninger. Hvordan skal man kunne sammenligne resultatene fra slike utledninger med en sosial virkelighet? Og er det relevant å studere et helt lands økonomiske utvikling som om den reflekterte valgene til ett enkelt individ? Ifølge Autisme-Economie er svaret et klart nei.

Har så kritikken noe for seg? Eller er det, som enkelte av reaksjonene på Autisme-Economie antyder, bare snakk om "mattevegring"? Det blir videre hevdet at studentenes frustrasjoner bunner i et pedagogisk problem med undervisningen – og ikke i mangler ved selve faget. Og det understrekes av modellene først og fremst er ment som referanser man kan ta utgangspunkt i, for en mer realistisk analyse. Det er likevel verdt å merke seg omfanget debatten har antatt. Kravet om en reform av økonomiundervisningen har oppnådd betydelig støtte både i og utenfor Frankrike. Tony Lawson ved økonomifakultetet på Cambridge University kritiserer oppfatningen om at vitenskapelighet forutsetter matematikk, og mener matematikk har begrenset relevans i studiet av sosiale sammenhenger, som jo er det man først og fremst er interessert i.

André Orléan, forskningsdirektør ved det franske nasjonale forskningscenteret, CNRS, mener man ikke kan studere økonomiske sammenhenger som om de var naturlover. Han refererer til undersøkelser fra Nord-Amerika som viste at økte minimumslønninger, i motsetning til hva teorien sier, faktisk ga like mye eller høyere sysselsetting (Card og Kruger). Fordi økonomien er et komplekst og sammensatt nettverk, der mange faktorer påvirker hverandre, er det det vanskelig å spå utfallet av en forandring i én enkelt variabel. Man må se på kunnskapen og holdningene til aktørene i økonomien, og hvordan de oppfatter omgivelsene og rettferdiggjør sine handlinger. Fordi slike faktorer er sosiale objekter, forandres og utvikles de hele tiden. På samme måte fører økonomisk konkurranse stadig til nye og uventede situasjoner. Orléans oppfordring til økonomer er derfor rett og slett ydmykhet – at man ikke tror man framstiller en sannhet som er gyldig en gang

for alle. Et slående trekk ved samfunnsøkonomi, er den store vekten på rasjonalitet. En av de første og mest grunnleggende forutsetningene man gjør, er den om det økonomiske menneske, homo economicus, som maksimerer sin nytte ut fra en rasjonell tankegang:

"Underlying much of economic analysis is the basic assumption of rational choice, that people weigh the costs and benefits of each possibility (...) In the case of an individual, the rationality assumption is taken to mean that he makes choices and decisions in pursuit of his own self-interest" (Stiglitz 1993)

Og som vi vet, mennesker er jo ikke fullkomment rasjonelle. Vi er opptatt av hvordan andre har det. Så hva kan da en teori som forutsetter fullkommen rasjonalitet basert på egeninteresse, fortelle oss om den komplekse virkeligheten rundt oss? Noe annet er hva som er følgene av å basere samfunnsutviklingen på en slik teori. Ifølge teorien er det nettopp vår egeninteresse som skaper effektivitet og gir gevinster for alle (Adam Smiths "usynlige hånd"). Men man skal ikke heve blikket mye fra modellene før man ser at dette er en tese med begrenset gyldighet. Og hva gjør en slik tankegang med de sosiale relasjonene mellom mennesker, i den grad den blir normativ?

Faget burde også presentere andre økonomiske teorier. Den klassiske økonomi ble, grovt sett, splittet opp i tre retninger fram mot 1900-tallet: foruten den nyliberalistiske oppsto den historiske skole og den marxistiske. Kort sagt mente den historiske skole at man må ta utgangspunkt i historiefagets fokus på individet og sosiale forhold, fremfor naturvitenskapenes vekt på lovmessige sammenhenger. De enkelte trekk ved utviklingen kan bare forstås helt ut i sin konkrete historiske sammenheng (Sejersted 1993). Marxistisk økonomisk teori havnet på en måte i en mellomposisjon. Den inkluderte en historisk analyse, men forsøkte samtidig å beskrive generelle mekanismer. Det spesielle med marxistisk analyse, som stort sett mangler i de andre, er forklaringer av økonomiske mekanismer ut fra grunnleggende sosiale forhold og maktforhold.

Åpenbart har alle teoriene styrker og svakheter. Som Sejersted skriver: "det er galt å si at modeller representerer forklaringer. Man forklarer ved å konfrontere modeller med hverandre på den ene siden og med virkeligheten på den andre". Mye av kritikken av økonomifaget synes å gå på at man i for liten grad sammenligner med andre modeller, som på sine områder kan gi vel så god innsikt.

Om kritikken er berettiget eller ikke – den gir økonomiundervisningen en gylden anledning til å forsvare sin relevans, og kvitte seg med eventuelle modeller som ikke måtte komme heldig ut av en kost/nytte-analyse. Vi avslutter denne artikkelen med å gjengi kort syv punkter for forbedring av økonomifaget, som kom ut av et møte mellom 75 studenter, forskere og professorer fra 22 nasjoner som var samlet på University of Missouri – Kansas City (UMKC) i juni 2001:

1. Et videre perspektiv på menneskelig adferd – synet på mennesket som en rasjonell nyttemaksimerer er for snevert og utelater viktige faktorer som instinkt, vaner, kjønn, klasse og andre sosiale faktorer som påvirker økonomisk adferd.

Fortsatt på side 39

Min hovedoppgave

Av Torbjørn Tråholt

torbjorn@traholt.com

Vi i Observator har tradisjonen tro snakket litt med noen som skriver hovedoppgave. Denne gangen var det Thomas Felde som trakk det lengste strået i Observators lotteri. Denne halvveis faste spalten kan kanskje fungere som inspirasjonskilde for de av dere som ligger i startgropa med oppgaveskriving.

Vi spør Thomas hva temaet for hovedoppgaven hans er, og han svarer stolt at han skriver om norsk tippeliga og hvordan man finner verdien til en fotballklubb. Solid imponerte over den spennende problemstillingen, spør vi hva som fikk ham til å velge noe så utradisjonelt. Enkelte prioriterer kanskje jobbmuligheter. Thomas sikter seg inn på jobben som manager for Man. U?

- Første tips om denne type oppgave fikk jeg av veilederen min Steinar Strøm, for et par år siden etter en kamp mellom studenter og professorer på Domus.

- Så du har Steinar Strøm som veileder? Er du fornøyd så langt? Føler du at du får den hjelpen du synes du trenger?

- Steinar Strøm og jeg er veldig fornøyd. Tips og tilbakemeldinger som jeg får er veldig konstruktive.

- Hvor ofte er du hos veileder?

- Vi møtes vel i snitt ca hver 3. uke, men det avhenger litt om Steinar er ute og reiser eller ikke.

Det er alltid interessant å høre i hvilken grad oppgaveskribentene benytter seg av teori fra studiet. For eksempel om de bruker teori direkte fra noen spesielle 3. avdelingskurs? Thomas forklarer at den teorien han bruker er det mest grunnleggende fra grunnfag og mellomfag. Men teorien fra foretaksøkonomi kommer godt med når han ser på hvordan en fotballklubb kan ses på som en liten bedrift.

Vi spør ham også hvordan han liker å jobbe selvstendig med en problemstilling mot det å skulle sitte passiv å lese pensum? Han svarer at det er både og. Det er ikke alltid lett å vite om det du leser vil hjelpe deg på vei med oppgaven. Men han sier han synes det er spennende å se hva andre har skrevet om akkurat det temaet han skriver om. Han mener denne arbeidsformen ikke alltid er veldig pedagogisk, men stort sett går det greit.

- Hvor godt mener du pensum fra studiet vårt gir et solid grunnlag for å arbeide selvstendig med en problem-

stilling? Går det greit å skulle skrive noe selv med tanke på det er lite skrivetrening i løpet av årene på økonomisk institutt?

- Jeg tror teoriene og pensumet vi har er godt nok.

Problemet ligger i at vi som studenter har alt for lite oppgaveinnlevering. I de fleste kursene jeg har hatt er det en semesteroppgave som er frivillig. Dette føler jeg er litt lite. Det første man oppdager med skriving av hovedfagsoppgaven er hvor lite trening vi har med denne type arbeid.

Det er synd, for jeg føler at jeg aldri har lært så mye som under denne skriveprosessen.

Her må Observators skribent si seg hjertens enig. Hovedoppgaven er virkelig den berømte rosinen i pølsa; den deilige desserten. Kanskje det er derfor den kommer til slutt?

Thomas sier han startet i desember - januar, og han regner med å være ferdig i mai i år.

Ingen hovedoppgave er lik en annen. Enkelte begraver seg i regresjonskjøringer på PC, mens andre foretrekker å skrive noe som ligner mest en klassisk norskstil. Vi spør derfor Thomas om han bruker mye data og empirisk metode, evt. noe PC-programvare, og hvordan dette fungerer? Han forteller at han bruker noe data, og at PCgive er et greit program å bruke.

- Tror du noen kan bruke resultatene du finner til noe praktisk?

- Det er vanskelig å si, men jeg tror at omfanget av min oppgave er for liten til å skape de store praktiske gjennombruddene.

- Har du måttet lese mye ny litteratur for å sette deg inn i teorier eller problemstillinger?

- Ikke så mye. Det har blitt mest artikler og litt gamle pensumbøker.

Det store spørsmålet er naturligvis hva som har vært den største utfordringen med arbeidet underveis? Thomas forklarer at den største utfordring var å smale inn problemstillingen. Han sier at i begynnelsen kunne oppgaven gå i alle retninger, og at det var vanskelig å velge seg én retning. Men det gikk greit til slutt.

- Har du noen råd til andre som skal begynne på sin oppgave snart?

- Finn et tema som interesserer deg veldig. Jeg tror det er veldig viktig å skrive om noe som kan være med på å holde motet oppe underveis, men det er vel slik alle tenker før de begynner.

Nok en gang må undertegnede istemme samtykkende. Vi i Observator ønsker Thomas lykke til med å nøste sammen de siste trådene i oppgaven, og naturligvis påfølgende jobbsøking.

Selv Observator gjør feil

I forrige nummer trykket vi feil utkast til artikkelen «ei skute i motvind». Riktig utkast med riktige sitat kommer her. Håper de som ble skuffet forrige gang får ny tillit til oss nå. Vi beklager feilen.

Samfunnsøkonomi- ei skute i motvind?

Økonomisk institutt har et stort problem. Det blåser kraftig i samfunnet rundt oss, men vinden vil samfunnsøkonomi bakover. Studenttallene de siste ti årene viser en dramatisk nedgang i antall studenter siden begynnelsen av 1990-tallet, med høstskullet 2001 som laveste nivå både i antall og kunnskap, om man ser på resultatene fra matematikk- kurset. Dette er lite hyggelig statistikk for instituttet og for samfunnet i sin helhet(!), (med forbehold om at samfunnsøkonomene gjør en viktig jobb der ute, og det gjøres vel...) Dagens studenter ved instituttet kan kanskje dra nytte av lav rekruttering, med tanke på at konkurransen om de beste jobbene blir mindre, men over lengre tid vil lavt studentantall naturligvis få konsekvenser for studiekvaliteten ettersom færre studenter betyr mindre bevilgninger til instituttet. Observator snakket med en bestyrer, en matematikkprofessor og en studentleder om disse problemene.

Bestyrer ved økonomisk institutt Vidar Christiansen- hvorfor er det slik at de unge håpefulle ikke lenger vil bli samfunnsøkonomer?

"Jeg tror ikke det er slik at folk ikke vil bli samfunnsøkonomer, problemet er mer det at folk ikke vet hva samfunnsøkonomer gjør". "Trenden er jo slik" forklarer han, "at man skal tjene mest mulig penger raskest mulig, og at man tror det er i det private næringsliv de mest interessante utfordringene ligger. Når da vi samfunnsøkonomer kun blir assosiert med statlig lønnsdirektiv og trygdereguleringer blir jo bilde av oss grått og kjedelig. Sannheten er jo en helt annen, men det er ikke alltid like lett å se.

Er samfunnsøkonomer redd for å begi seg ut i rampelyset?

"Nei, men mye av grunnen til at samfunnsøkonomer ikke synes så godt er at de ofte blir tildelt titler som, sjeføkonom, makroanalytiker, direktør, økonomisk redaktør osv. De færreste vet at bak disse titlene skjuler det seg veldig ofte samfunnsøkonomer utdannet her hos oss. "Faget vårt er også utsatt for å være motkonjunktur syklisk" fortsetter han. Eh...? - altså at i dårlige tider tenderer folk å søke til Økonomisk institutt, mens i bedre tider er jaget om penger større og de som profilerer seg på den bølgen, som for eksempel BI, stjeler studenter fra Økonomisk institutt.

Det faktum at BI har et markedsføringsbudsjett på flere millioner, mens Økonomisk institutt sitt markedsføringsbudsjett er nærmere null, bidrar vel også til at de trekker flere studenter? "Det er klart at for lite penger til markedsføring er et problem for oss, men vi bruker mer penger på markedsføring nå enn før, men da var jo også budsjettet lite (les: "lik null")", legger han til. Kommer dere til å bevilge mer penger til markedsføring i tiden framover?

"Vi har ikke ønsket om å øke det nå. Vi kommer til å fortsette slik vi gjør, med å legge stor vekt på å oppdatere og forbedre hjemmesidene våre. Dette viser seg å være svært kostnadseffektivt, ettersom det er billig å drive en hjemmeside samtidig som det er en av de viktigste inngangsportene til at nye studenter velger faget".

Ellers forteller Christiansen oss at instituttet har valgt å gå to veier for å øke rekrutteringen, der den ene går ut på å bedre kvaliteten på studiet generelt. "Dette vil i første rekke bedre studiet for de som allerede går her, men det vil også forbedre ryktet og ansienniteten til instituttet", håper Christiansen. Den andre veien forklarer han går ut på å videreføre markedsføringsidéene. Foruten hjemmesidene vil utnyttelse av videregående skoledagen, der studenter kommer til fakultet for omvisning, bli prioritert. Et annet viktig punkt vil bli indirekte tiltak ovenfor lærere i den videregående skolen, der instituttet driver med lobbyvirksomhet for å øke interessen og kunnskapen omkring faget samfunnsøkonomi.

Kunne det vært en idé å gjøre noe med grunnfaget, gjøre det mer attraktivt og virkelighetsnært? "Vi ligger nok litt etter på dette området. Idéen om at studentene er som en investering, og jo tidligere vi investerer i teori og teknikk, jo lenger tid med avkastning kan man vente seg, er utgått. Nå er vi i en situasjon der vi er i sterk konkurranse med andre grunnfag om studentene, og dette har vi ikke vært flinke nok til å ta med i betraktning under utformingen av grunnfaget. Endringer vil jo komme gjennom den store kvalitetsreformen. Vi kommer til å tilby kurs der matematisk kunnskap utover videregående opplæring ikke er nødvendig."

Matematikkprofessor Knut Sydsæter ønsker også kvalitetsreformen velkommen, og tror den kan føre til økt rekruttering til faget. Han har med gru sett hvordan matematikkunnskapene har sunket de siste årene, spesielt etter reform 94, og tror en omlegging til mindre matematikk, spesielt på grunnfaget, vil friste flere til å begynne. "Troen på matematikk som allmenndannende betydning har kanskje vært overdrevet i det norske skolesystemet" hevder Sydsæter. "Det er ikke bra for noen å plage folk som ikke har interesse av matematikk med for store doser. Skulle en slik tanke likevel være gjeldende, må de valg en har tatt få konsekvenser for de utdanningsveiene man senere kan velge". Det at alle valg skal være åpne til enhver tid og at alle skal gjennom den samme mølla fører altså ikke i riktig retning. Sydsæter konkluderer med at: "Det er ikke bra å plage folk som ikke har interesse for matte med at de må ha det bare for å ha det", og kommer med et eksempel fra videregående skole der kokker ikke får svennebrev fordi de ikke kan algebra. "Matematikk er helt nødvendig i samfunnsøkonomi, men ikke den første tiden".

Hverken Sydsæter eller Christiansen ønsker å sette 2- eller 3MX som inntakskrav for å kunne begynne på samfunnsøkonomi. Tanken bak et slikt forslag ville være at et høyere matematikk nivå blant studentene kunne gi mer tid til økonomisk forståelse, spesielt på første semester, i stedet for repetering av gammel kunnskap. "Vi er redde dette vil gjøre at vi mister samfunnsinteresserte studenter, og studenter som tidligere ikke hadde interesse av matematikk. Motivasjonen for å lære matten i økonomien kommer så fort studentene fanger interessen for selve faget", mener Christiansen. "Hovedhensikten med å legge om grunnfaget gjennom kvalitetsreformen vil være å få en mykere start hvor vi skal være bedre egnet til å motivere studenter og gi innblikk i samfunnsøkonomiske problemstillinger."

Hva mener instituttet studentene kan bidra med for å øke rekrutteringen til faget?

Christiansen: "Studiemiljøet er veldig viktig for å trekke nye studenter til faget. Derfor er det viktig for oss at vi har studentorgan som Frederik, Fagutvalget og Observator. Studentene er en ressurs det er viktig å benytte seg av. De bør engasjere seg, komme med kritikk, være villige til å dra på skolebesøk, stille opp på stands, benytte seg av sine kontaktstudenter osv."

Hva mener studentene selv de kan gjøre for å øke rekrutteringen?

Avtrøppende leder i Fagutvalget Atle F. Bjørnstad: "Lav rekruttering er et større ansvar for instituttet enn for studentene, men vi er selvsagt opptatt av problemet. Vi har sagt ja til alle forespørsler fra instituttet og å stiller opp når det trengs. Ellers ser vi på det som en viktig oppgave å ha et positivt og aktivt miljø blant studentene. Vi arrangerer blant annet aktuelle debatter med gode panel og sosial hygge. Vi er opptatt av at man skal være stolte av faget, og ikke gå rundt å syte. Fagutvalget ser på det som viktig at holdningene til studentene er gode. Den store andelen av studentene er fornøyd med faget, det er bare så synd at de som klager får mest oppmerksomhet. Vår viktigste oppgave er å sørge for at holdningene blant studentene er gode." "Gjennomsnittslønna til samfunnsøkonomer er jo tross alt høyere enn blant siviløkonomer", legger han til.

Da gjenstår det vel bare å se hva fremtiden vil med faget vårt. Om det er lettere å snu vinden enn skuta er kanskje tvilsomt, men kvalitetsreformen kommer hvertfall høsten 2003, fram til da for vi håpe vi ikke går på grunn. Lite tyder på det.

Kjetil Stake

SAMFUNNSØKONOMENES FORENING

Studentmedlemskap i Samfunnsøkonomenes Forening
eller studentabonnement på Økonomisk Forum

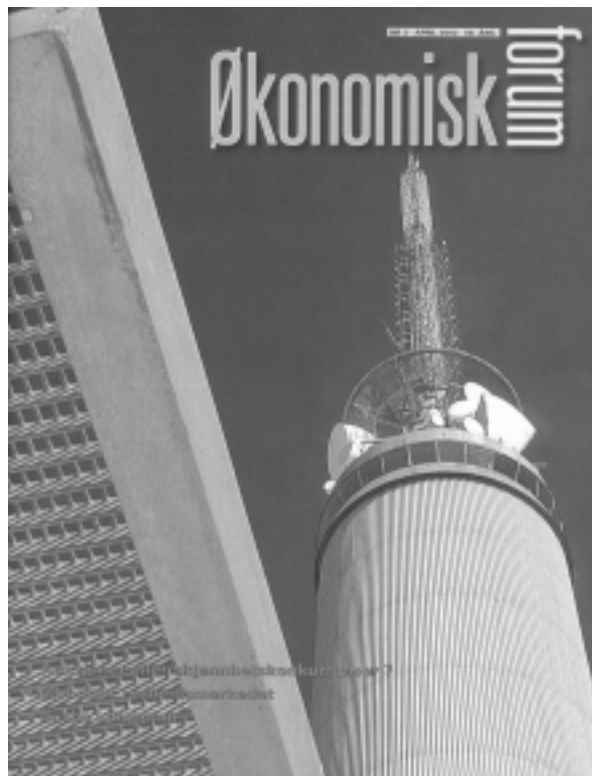
Studentmedlemskap i Samfunnsøkonomenes Forening koster kr 250,- for 2001. Det samme koster et studentabonnement på Økonomisk Forum.

Medlemmene får tilbud om:

- kurs og seminarer
(dels til redusert pris)
- medlemsmøter
- forsikringsordninger
- generell informasjon om foreningens aktiviteter
- tidsskriftet Økonomisk Forum
- hjem i egen postkasse

Kontingenten inkluderer medlemskap i studentforeningen Frederik. Betalt bankgiro gjelder som medlemsbevis

Medlemsskapet gjelder for et kalenderår av gangen, og løper til oppsigelse foreligger

Innmelding og abonnement kan gjøres fra våre hjemmesider på www.samfunnsokonomene.no eller kontakt oss på e-mail: sekretariatet@samfunnsokonomene.no

JAI!

Til:
Samfunnsøkonomenes Forening
Postboks 8872, Youngstorget
0028 Oslo
Tlf. 22 31 79 90 Fax: 22 31 79 91

- Jeg ønsker studentmedlemskap i Samfunnsøkonomenes Forening
- Jeg ønsker studentabonnement på Økonomisk Forum

Fullt navn: _____

Nåværende priv. adr: _____

Født: _____

Studiesemester, år: _____

Utdanningssted: _____

Eksamensoppgaven

EKSAMEN, HØSTEN 2001

MELLOMFAGSTILLEGGET, Karakter 2,1

Gjengitt av: Marte Blystad
marteb1@student.sv.uio.no

Marie Bjørneby
marieby@hotmail.com

Oppgavetekst

Oppgave 1

Det er mye diskusjon om virkemidlene i miljøpolitikken. I den forbindelsen skal følgende spørsmål drøftes:

(a) Er det overhodet behov for noen offentlig miljøpolitikk? I hvilken grad kan, eller kan ikke, markedet og private ordninger ta seg av miljøproblemene?

(b) Kvoter og avgifter blir ofte satt opp som alternative tiltak. Når er disse virkemidlene ekvivalente, og når er de det ikke? Når de ikke er ekvivalente, hvilke hensyn taler for det ene eller det andre av de to virkemidlene?

(c) Omsettelige kvoter er hevdet å kombinere de gode egenskapene ved kvoter og avgifter. Drøft denne påstanden, særlig i forhold til globale miljøproblemer og internasjonale avtaler.

Oppgave 2

En oppdragsgiver skal ha et arbeid utført og engasjerer en ekspert. Det er usikkerhet om hvor mye det vil koste å utføre oppdraget. Eksperten vet mer om kostnadene enn oppdragsgiveren.

Drøft ulike kontraktsformer mellom de to partene og deres egenskaper.

Besvarelse

Oppgave 1

a)

Offentlig miljøpolitikk: Det myndighetene velger å gjøre overfor aktørene i samfunnet som påvirker miljøet. Dette kan være seg skatter, avgifter, lover, regler, informasjon etc, men politikk kan også være å la være å gjøre noen inngrep overfor aktørene. Derfor koker spørsmålet ned til om det offentlige skal ta stilling til om de skal ha en aktiv miljøpolitikk eller ikke, noe det naturligvis er behov for at de gjør.

Politikk, vil jeg anta er tiltak, bestemt av et flertall, som utformes med sikte på samfunnsøkonomisk effektivitet. Krav til samfunnsøkonomisk effektivitet er:

At ingen av aktørene kan komme bedre ut uten at minst én av de andre får det dårligere. I både produksjon og forbruk.

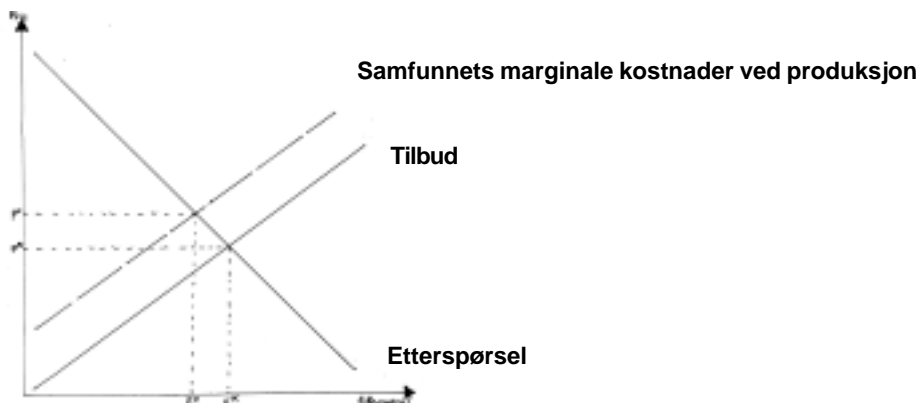
I et fullkomment marked vil dette kravet bli oppfylt, men miljøproblemer ved produksjon eller forbruk kan gjøre at markedet ikke sikrer at kravet blir nådd. Jeg vil illustrere med en enkel modell.

Anta at vi har et normalt gode med fallende etterspørsel for økt pris, og avtakende grenseproduktivet slik at tilbudet vil øke for økt pris.

Produsenter og konsumenter er prisfaste kvantumstilpassere.

Ved produksjonen er det en negativ eksternalitet som gjør at de samfunnsøkonomiske kostnadene er større enn de bedriftsøkonomiske. Denne eksternaliteten er et miljøproblem i denne modellen, for eksempel kan det være sjenerende støy fra fabrikkene som reduserer velferden til naboene.

I partiell likevekt får vi et markedskryss

Likevekten i markedet vil dermed bli i punktet (E^* , P^*) mens det samfunnsøkonomiske optimale punktet er (E^0 , P^0). Derfor realiserer ikke optimum i markedet alene. En slik negativ eksternalitet knyttet til miljøet kan selvfølgelig knytte seg til forbruk av et gode også.

Kan private ordninger korrigere denne markedssvikten?
Dersom det skjer er det ikke behov for aktiv offentlig miljøpolitikk.

Vi kan tenke oss i eksemplet overfor at naboene til den støyende fabrikken saksøkte fabrikken og vant. Dermed måtte produsenten betale en erstatning til naboene for hver solgte enhet, og hvis erstatningen har det nivået som gjør at tilbudskurven flytter seg ut til samfunnets marginalkostnadskurve og dermed blir optimum realisert.

Vi kan også tenke oss at naboene tapte og i stedet bestemte seg for å betale produsenten for å redusere støyen, også her kan vi oppnå samfunnsøkonomisk effektivitet.

Problemer ved å realisere slike ordninger kan oppstå når:

- Det ikke er klart hvem som har ansvaret for miljøproblemet, fordi vi ser at fordelingen mellom aktørene blir svært forskjellig i de to tilfellene
- Når minst én av partene ikke klarer å samle seg om en løsning. Hvis for eksempel det er mange naboer som krangler seg i mellom om virkningene av miljøproblemene og hva de vil gjøre med dem.

Eksemplet viser at private ordninger kan korrigere markedssvikt når det juridiske ansvaret er entydig fordelt mellom aktørene og det er tilstrekkelig få aktører slik at det er enklere å oppnå enighet.

Offentlig miljøpolitikk er derfor ofte viktig fordi samfunnet består av så uendelig mange aktører, og fordi man må fordele ansvaret for forurensing.

Når det gjelder andre argumenter for at miljøpolitikk er nødvendig kan jeg komme med ett eksempel:
-Det hersker så stor tvil omkring samfunnets kostnader knyttet til forurensing på kort og lang sikt, at det vil være et godt prinsipp å la være å gjøre noe. I Norge er "føre-var"- prinsippet herskende, og dette er på en måte motsatt: På grunn av usikkerhet omkring miljøkostnader er det bedre å gjøre så mye at man er på den sikre siden.

b)

I denne oppgaven vil jeg:

- Stille opp viktige krav til miljøpolitikken
- Sette opp en enkel miljøpolitisk modell
- Gi eksempler på momenter som taler for og mot de to virkemidlene
- Utdype noen sentrale momenter

Krav til miljøpolitikk:

Kostnadseffektivitet: Tiltakskostnadene knyttet til miljøvern er ulikt fordelt mellom aktørene i samfunnet. Kun når de marginale kostnadene ved miljøtiltak er like store overalt er det kostnadseffektivitet. Når de ikke er like er det alltid én aktør som kan gjøre det samme som en annen for lavere kostnader.

Styringseffektivitet: Samfunnet når det målet det har satt seg når det gjelder miljøtiltak. Dette målet vil ideelt sett være et samfunnsøkonomisk optimum.

Samfunnsøkonomisk optimum: Når den marginale forbedringen av total velferd er like høy som de marginale tiltakskostnadene knyttet til velferdsforbedringen.

Enkel miljøpolitisk modell:

Anta at produsenten vi ser på er representativ for økonomiens produsenter. Denne har en initialt utslipp $\bar{X}$, han kan redusere dette utslippet, men det vil han tape på. Dette tapet kalles tiltakskostnader. Anta at tiltakskostnadene øker konvekst for redusert utslipp slik at de marginale tiltakskostnadene er stigende.

Utlippet $\bar{X}$ er en faktor som reduserer velferden i samfunnet. Reduksjonen kalles miljøkostnader. Anta at miljøkostnadene er kjente og at det hersker ingen usikkerhet omkring dem. Anta også at de marginale miljøkostnadene er stigende for økende utslipp.

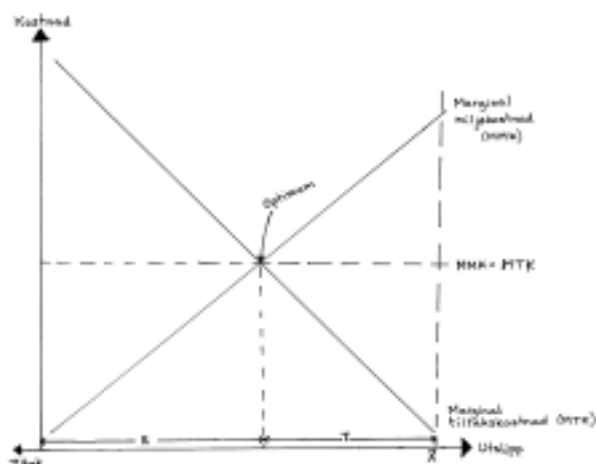
Vi får dermed følgende figur der

$\bar{X}$ = initialt utslipp

T = redusert utslipp (miljøtak)

R = restutslipp

Samfunnsøkonomisk optimum vil i denne modellen være i punktet der $MMK = MTK$ fordi her minimeres summen av miljø- og tiltakskostnader.

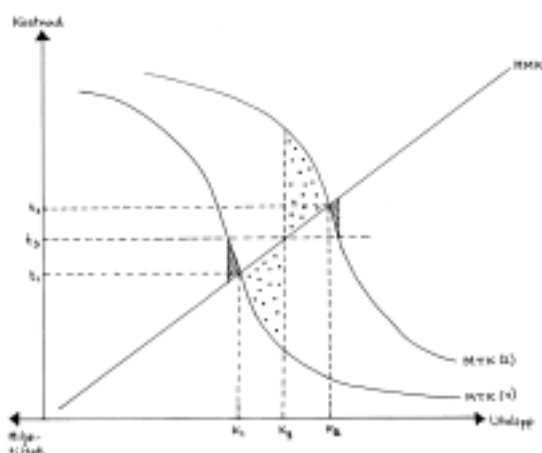
I en slik situasjon vil avgift og kvote sikre samme optimum like godt. Man kan enten velge å sette avgift $t = MMK = MTK$ eller kvote $K = R$.

Dersom avgiften er flat vil bedriften måtte betale mer i total avgift enn den skader, men det vil bare ha fordelingshensyn så fremt den ikke blir drevet ut av marked p.g.a. negativ profitt og jeg vil se bort fra det spesialtilfellet.

Kvoter og avgifter vil vanligvis ikke være ekvivalente trass i at jeg nettopp har gitt et eksempel på at de er det.

Momenter som taler for at de er ulike:

- Når myndighetene ikke har full informasjon om produsentenes tiltakskostnader. Dersom man setter kvoter til ulike produsenter vil man antakelig komme i en situasjon med ulike marginale tiltakskostnader.
- I punktet overfor kan man også få store ulikheter i resultatet ved de to virkemidlene fordi man ikke vet hvordan man realiserer $MMK = MTK$.
- Det vil ofte være usikkerhet om hvor store (marginale) miljøkostnader er.
- Kvoter og avgifter kan gi ulike incitamenter til investering i ny teknologi.
- Det er typisk at det er enklere å bestemme hvor store utslipp man ender opp på (styringseffektivitet) ved kvoter og at det er enklere å sikre kostnadseffektivitet ved avgift fordi aktørene vil tilpasse seg marginale tiltakskostnader er på samme nivå.

Jeg vil nå vise hva som kan hende når det er tvil om hvordan én enkelt bedrifts MTK er.

Anta at MMK er kjent og myndighetene antar at det er like stor sjanse for at MTK enten går i MTK(1) eller MTK(2)

I figuren knytter det seg usikkerhet til om optimum er i (K_1, t_1) eller (K_2, t_2) . Beste valg blir å velge mellomtingen, enten kvoten K_3 eller avgift t_3 .

Ved kvote:

Dersom bedriften må rense K_3 , mens optimum er i K_1 eller K_2 blir samfunnsøkonomisk tap et av de to prikkete arealene. Arealene er differansen mellom MTK og MMK i området som avviker fra optimum.

Ved avgift:

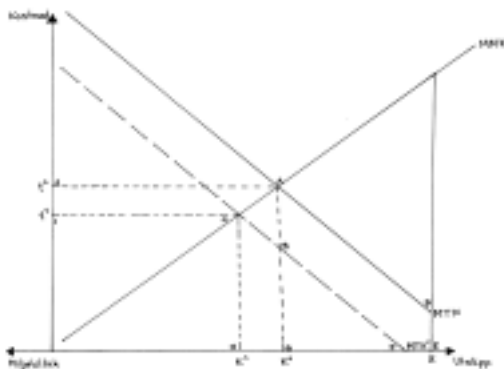
Dersom bedriften betaler t_3 i skatt vil tapet til samfunnet bli ett av de to skraverete arealene.

Konklusjon:

I dette tilfellet blir det forventede samfunnsøkonomiske tapet ved avgift langt mindre enn ved kvoten. Årsaken er at MTK faller langt raskere enn MMK øker i optimum derfor er det vanskeligere å treffe ved hjelp av kvoter.

Dersom det hadde vært motsatt, slik at MTK's helning var mindre enn MMK's, ville resultatet vært motsatt.

Jeg vil nå vise hvordan kvoter og avgifter kan gi ulike incitamenter til investering i ny teknologi.

Anta

Utgangspunktet er MTK og MMK. Optimum er realisert, enten ved K^0 eller t^0 . Produsenten har mulighet til å investere i utstyr som flytter MTK til MTK^1 .

Dersom optimum blir realisert etter investering vil samfunnsøkonomisk gevinst være arealet ABC.

Ved kvote

Dersom myndighetene flytter kvoten etter investering til K_1 vil produsenten tjene arealet ABFED pga reduserte kostnader, men pga større kostnader må den betale CBGH. Dette vet bedriften og siden det ikke er sikkert den tjener like mye som velferdsøkningen, er det fare for underinvestering i teknologi.

Ved skatt/avgift:

Dersom myndighetene reduserer skatten etter investering til t^1 vil bedriften tjene både på lavere avgift og reduserte kostnader. Den bedriftsøkonomiske gevinsten ved investering blir dermed arealet AGHClJ, som er langt større enn samf.øk. gevinst. Avgift gir dermed incitament til overinvestering i renseteknologi.

Myndighetene er ikke nødt til å flytte kvote eller avgift etter investeringen dersom det gir helt feil incitamenter, men eksemplet viser hvor vanskelig det er å føre en god miljøpolitikk og hvor stor ulikhet det er mellom forskjellige ordninger, når det er ulike komplikasjoner med markedet.

c)

Jeg vil starte denne delen av oppgaven med å liste opp gode egenskaper ved kvoter og avgifter, som jeg tok opp i oppgave b:

- Kvoter er styrelseeffektivt fordi man når det utslippsmål man har satt seg.
- Avgifter er kostnadseffektivt fordi man sikrer at ingen gjør noe som noen andre kan gjøre billigere.
- Kvoter har ofte i tillegg den fordelen at de er enklere å vedta, fordi avgifter ofte vedtas ved behandlingen av de enkelte lands statsbudsjett og dette vedtas av landets parlament, mens kvoter kan vedtas lenger ned i forvaltningen.

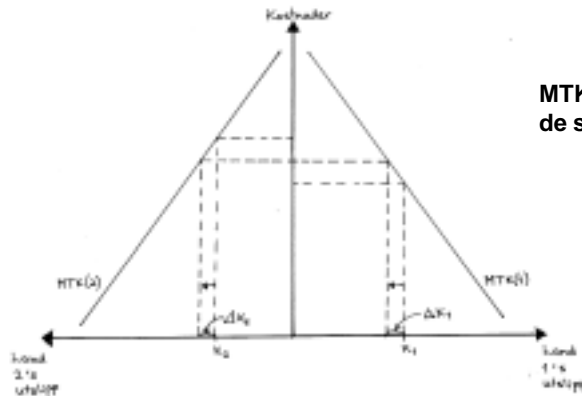
Det siste punktet vil tale til fordel for kvoter når det gjelder internasjonale avtaler.

Nå skal jeg vise hvordan omsettelige kvoter kan kombinere de to første punktene på forrige side:

Jeg vil bruke en enkel modell med to land der man allerede kjenner hvor mye utslipp av et forurensende stoff som er samfunnsøkonomisk optimalt.

Derfor er den totale kvoten K fordelt mellom land 1 og 2: $K = K_1 + K_2$

Landets marginale tiltakskostnader er ulike. I figuren under vil jeg tegne land 1's utslipp fra 2.aksen mot høyre og land 2's utslipp fra 2.aksen mot venstre.

MTK er fallende fordi det er billigst å redusere de siste utslippsenhetene

Dersom land en og land to slipper ut så mye som opprinnelig kvote vil dette ikke være kostnadseffektivt fordi $MTK(1) \neq MTK(2)$.

Hvis kvotene er omsettelige kan land 2 betale land 1 for å slippe ut mindre slik at landet selv kan slippe ut mer og dette kan lønne seg for begge land fordi land 1's kostnader er lavere.

I figuren vil det være optimalt for land 2 å kjøpe en kvote lik ΔK_2 . Nå blir $MTK(1) = MTK(2)$ dermed oppnår vi kostnadseffektivitet.

Siden K sikrer samf.øk. effektivitet og vi fortsatt er her, oppnår vi styringseffektivitet også.

$$K = K_1 + K_2$$

$$\Delta K_1 = -\Delta K_2 \text{ (fordi kvoten bare flyttes fra ett land til ett annet)}$$

$$\Delta K = \Delta K_1 + \Delta K_2 = \Delta K_1 + (-\Delta K_1) = 0$$

Det er ikke teknisk veldig vanskelig å vise at dette gjelder i en modell for flere land og at det kan sikre styrings- og kostnadseffektivitet for multilaterale avtaler. Det tar bare lang tid og jeg skal ikke gjøre det her.

I stede skal jeg skrive litt om andre problematiserende forhold ved internasjonale miljøavtaler. Selv om man vet hvordan man utformer en effektiv miljøavtale utover landegrensene ved hjelp av omsettelige utslippskvoter, er det ikke dette gjennomført på en god måte foreløpig.

Viktigheten av overnasjonale miljøavtaler

Mange forurensingstyper rammer ikke bare landet som forurenser men alle andre land på kloden. Det gjelder særlig utslipp av stoffer som påvirker klima.

Dersom et land reduserer sine utslipp vil ikke landet nytte godt av hele utslippsreduksjonen selv, men økningen i miljøgodet blir fordelt mellom mange land.

Derfor vil det ikke være spesielt optimalt for landet å redusere sine utslipp så fremt de ikke er gigantiske, og tiltakskostnadene minimale. Det vil være bedre at alle andre land setter i gang miljøtiltak, mens man selv ikke gjør noen tiltak.

Av moralske og politiske grunner vil ikke en slik politikk lønne seg fordi man har et visst ansvar overfor andre land.

Internasjonale avtaler kan sikre at alle land gjennomfører så store miljøtiltak at alle land kommer bedre ut av uten at noen land kommer verre ut. De kan derfor bety svært mye for verdens velferd totalt.

Problematiserende momenter.

- Hvor store er miljøkostnadene?
- Hvilke effekter har utslipp?

- Hvilke tiltak skal regnes som miljøtiltak?
- Innfører man omsettelige kvoter slik at industriland kan kjøpe seg fri fra egen forurensing på bekostning av utviklingsland?
- Forutsatt at den rike verdens økonomiske vekst i stor grad bygger på handlinger som skader miljøet, har ikke utviklingsland rett til å forurense like mye for å oppnå tilsvarende vekst?
- Landene kan tilpasse sin adferd på forhånd slik at effektene av en eventuell avtale blir mindre.
- I en forhandlingssituasjon kan miljøpolitiske argumenter brukes til å dekke over andre argumenter, for eksempel handelspolitikk
- Hvordan skal man kontrollere ulike land?

En slik liste kan antakelig fortsettes i en evighet, men jeg skal i stede utdype et par punkter:

•Det er uenighet i vitenskapelige miljøer om effekter av utslipp. Selv om et flertall av forskere mener at utslipp av såkalte klimagasser påvirker klimaet, er det et ikke ubetydelig mindretall som mener det motsatte, og dette mindretallet har forholdsvis stor gjennomslagskraft hos enkelte lands politikere.

•Uenighet om hva som er miljøtiltak finnes det særlig ett godt eksempel på: Skog kan rense utslipp fordi den omdanner CO₂ til O₂ når den vokser. Dette har vært et stridstema under senere forhandlinger om klimaavtaler. Skal skog regnes som klimatiltak, eller skal kun nyplantet skog gjøre det? Land som Canada, USA og Russland har enorme skogområder, og disse landene er så store at det er av avgjørende betydning at de er med på internasjonale miljøavtaler.

(Har ikke tid til flere utdypende eksempler.)

Oppgave 2

Prinsipal-agent-teori

Forutsetninger:

- To aktører: Prinsipal og agent.
- Prinsipalen er oppdragsgiver. Ønsker å få utført et arbeid.
- Prinsipalen vil ikke betale mer for å få utført arbeidet enn at netto nytten blir positiv.
- Agenten er ekspert på sitt område. Kan få utført arbeidet lettere enn prinsipalen.
- Det knytter seg usikkerhet til kostnadene av arbeidet.
- Eksperten kjenner de totale kostnadene av arbeidet bedre enn oppdragsgiveren fordi en del av kostnadene avhenger av egen innsats.
- Kvaliteten på arbeidet når det er utført er gitt
- Prinsipalen har ingen muligheter til å kontrollere agentens innsats.

Relasjoner, symboler og relasjonsforklaringer.

(1) Prinsipalens nytte.

$$V = Y - Z$$

V – nytte

Y – bruttonytte av utført oppdrag

Z – betaling til agenten

(2) Agentens nytte

$$U = Z - TK - \alpha(x)$$

U – nytte

TK – totale bedriftsøkonomiske kostnader

$\alpha(x)$ – negativ nytte knyttet til egeninnsats, der $\alpha'(x) > 0$ og $\alpha''(x) > 0$

x – egeninnsats til agenten

(3) Bedriftsøkonomiske kostnader

$$TK = c(x) + \varepsilon$$

c(x) – kostnader knyttet til egeninnsats, der $c'(x) < 0$, $c''(x) > 0$

ε - usikkerhet

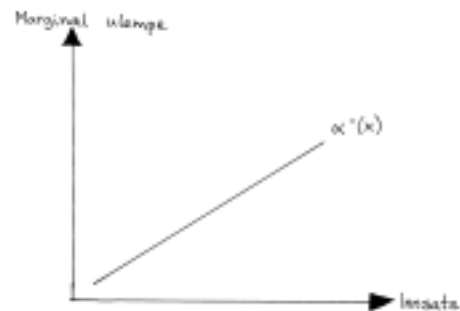
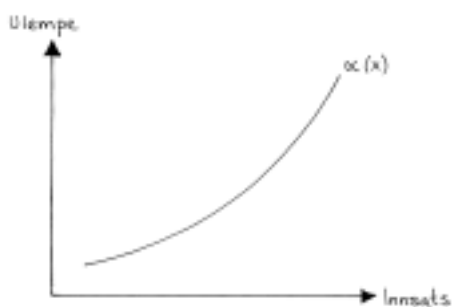
(1)Prinsipalens nytte er en funksjon av hans endelige formue. Modellerer ikke funksjonen fordi jeg antar at det er et konstant forhold mellom formue og nytte.

(2)Agentens nytte er avhengig av hans endelige formue (som ikke modelleres videre), og ubehaget han har ved å

gjøre en innsats for å utføre oppdraget. (Se figur under)

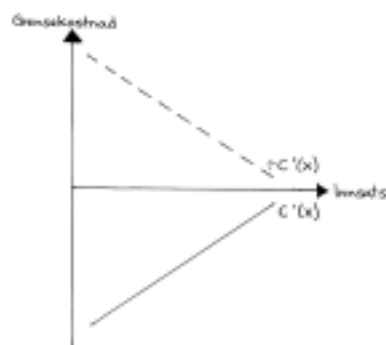
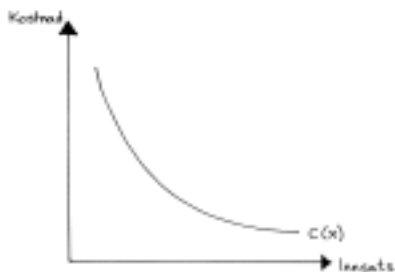
(3) Bedriftsøkonomiske kostnader reduseres ved at agenten yter en egeninnsats. I tillegg kommer andre faktorer som usikkerhet inn. Det eneste som kjennetegner usikkerheten er at ingen av aktørene er herre over den. (Se figur under angående egeninnsats).

Ulempe ved egeninnsats

Bedriftsøkonomiske kostnader knyttet til egeninnsats

Den stiplede negative grensekostnadskurven tegner jeg inn her fordi jeg vil bruke den videre i utledningen.

Samfunnsøkonomisk optimum

Samfunnets velferd maksimeres når aktørenes totale velferd blir maksimert.

Den eneste handlingsvariabelen i modellen er x fordi Z bare er en overføring mellom prinsipal og agent.

Vi får problemet

Maksimer $\{V + U\}$ mhp x

$$V + U = Y - Z + TK - \alpha(x) = Y - c(x) - \varepsilon - \alpha(x)$$

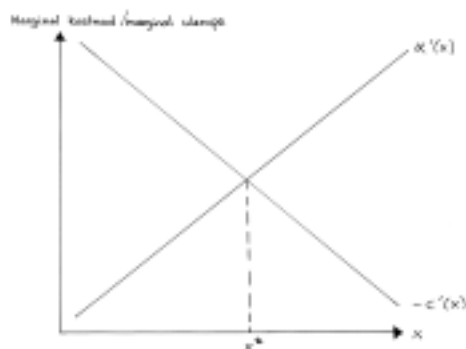
$$d(V + U)/dx = -c'(x) - \alpha'(x) = 0$$

$$\Leftrightarrow -c'(x) = \alpha'(x)$$

Optimum realiseres altså der den negative grensekostnaden er lik marginal ulempe. (Vises i figuren under.)

Marginal kostnad/marginal ulempe (x^* = Optimal arbeidsinnsats til agenten for samfunnet)

Det er viktig å nevne at så fremt prinsipalen kun maksimerer egen nytte, vil han ikke bry seg om samfunnsøkonomisk optimum.

Ulike typer kontrakter:

- Z er et fast beløp
- Z er avhengig av TK
- Z er en kombinasjon av TK og fast beløp

Z er et fast beløp.

Prinsipalen: Minimer $(Y - Z)$ gitt at agenten ønsker å være med.

Det at agenten har positiv nytte vil si at $U > 0$

$$\Leftrightarrow Z > TK - \alpha(x) \Leftrightarrow Z > c(x) - \varepsilon - \alpha(x)$$

Prinsipalen er her usikker på alle leddene til høyre for det siste ulikhetstegnet. For å være sikker på å få gjennomført arbeidet til en betaling som gir positiv nettonytte må han tilby agenten en Z som er marginalt mindre (f.eks 1 øre) enn Y.

Z er avhengig av TK ($Z = \beta TK$, $\beta > 1$, for å sikre deltakelse)

Agentens adferd

Maksimer U gitt x

$$U = Z - TK - \alpha(x) = (\beta - 1)TK - \alpha(x) = (\beta - 1)(c'(x) + \varepsilon) - \alpha(x)$$

$$dU/dx = - (1 - \beta)c'(x) - \alpha'(x) = 0$$

$$\Leftrightarrow \alpha'(x) = (1 - \beta)c'(x)$$

Siden $\beta > 1$ blir $(1 - \beta) < 0$, og det finnes ikke en likevekt i agentens adferd.

Ved å gjøre en egeninnsats lik null vil han minimere egen ulempe, og maksimere TK, slik at Z maksimeres.

For prinsipalen er dette en elendig løsning og aldri foretrekkes.

Z er en kombinasjon av TK og et fast beløp.

$$Z = \gamma TK + \sigma, 0 < \gamma < 1, \sigma > 0$$

Agentenes adferd:

Maksimer U mhp x

$$U = Z - TK - \alpha(x) = \gamma(c'(x) + \varepsilon) + \sigma - c(x) - \varepsilon - \alpha(x)$$

$$dU/dx = \gamma c'(x) - c'(x) - \alpha'(x) = 0$$

$$\alpha'(x) = - (\gamma + 1)c'(x)$$

Nå trenger ikke prinsipalen å bekymre seg for at agenten skal overdrive sin kostnader.

På grunn av det sterke innslaget av asymmetrisk informasjon vet fortsatt ikke prinsipalen noe om hvordan han skal sette σ og γ , derfor vil neppe typen kontrakt være bedre enn "Z er et fast beløp". Faktisk kan prinsipalen ende opp med negativt nettoutbytte fordi han ikke vet hva den endelige betalingen blir.

Denne betalingsformen kan likevel bli billigere: Dersom agenten har risikoaversjon, kan det hende han vil gå med på lavere forventet kontraktspris dersom han slipper å bære hele usikkerheten omkring ε , dermed blir "Z en kombinasjon av TK og fast beløp" best.

Problemet er fortsatt asymmetrisk informasjon fordi agenten vil vite mer om kostnadene på forhånd enn prinsipalen, og derfor ønsker prinsipalen minst mulig usikkerhet, og vil antakelig foretrekke "Z er et fast beløp".

Avslutning

- Jeg ser nå at drøftingen ble en smule rar fordi prinsipalen kom så utrolig dårlig ut av det samme hva han gjorde, og samfunnsøkonomisk optimum ikke ble tatt hensyn til i det hele tatt. Derfor kan man si at asymmetrisk informasjon fikk markedet til å fungere lite tilfredsstillende.
- I tillegg var det kun en mulig ekspert, og denne kunne derfor diktere prisen overfor oppdragsgiveren uten reelle forhandlinger.
- Dersom det hadde vært flere alternative agenter kunne prinsipalen satt oppdraget ut på anbud og oppnådd lavere Z enn ett øre mindre enn Y.
- Usikkerheten omkring kostnadene som gjelder for begge parter kunne ha ført til at det var mulig forbedring for begge parter dersom prinsipalen tok litt av denne kostnaden inn over seg. Men forbedringen ble ikke løst i markedet pga asymmetrisk informasjon.

Kommentarer til eksamensbesvarelse mellomfag høsten 2001

Ved Jo Thori Lind

j.t.lind@econ.uio.no

Dette er generelt en bra besvarelse som klart fortjener en god karakter. Kandidaten har med mange gode poeng. Store pluss er også at kandidaten i stor grad klarer å gi gode verbale argumenter og gjør effektiv bruk av modellene som settes opp. Selv om det er mye bra er det selvsagt også en del svakheter og feil som jeg skal kommentere:

Oppgave 1

a) Selv om det er tydelig at kandidaten vet hva der er kommer det aldri helt klart fram hva en ekstern virkning er. Her kunne en definisjon eller noen gode eksempler være på sin plass.

Hovedpoengene fra Coase-teoremet er på plass, men jeg synes kandidaten legger for mye vekt på rettssystemet. Coase-teoremet forutsetter bare klart definerte eiendomsrettigheter og fravær av transaksjonskostnader. Da vil aktørene inngå alle gjensidig fordelaktige avtaler og på den måten unngå de eksterne effektene. Kommentarene til hvorfor dette stort sett ikke er oppfylt er bra.

b) Drøftinga av kvoter versus avgifter er bra og modellen brukes på en grei måte. Det er fint å få med de dynamiske sidene ved å trekke inn teknologisk framgang, men her har det sneket seg inn mange feil. I figuren på side 11 er den samfunnsøkonomiske gevinsten ved teknologisk framgang arealet ACFED. Gevinsten for bedriften er ABFED-CHGB (som alltid er mindre en ACFED) ved kvoter, mens det er ABFED-CHGB+JICHGA ved avgifter. Konklusjonene er riktige.

c) Kandidaten får bra fram de gode egenskapene ved omsettbare kvoter. Besvarelsen kunne gjerne inneholdt noe mer om hvorfor omsettbare kvoter er bedre en avgifter for å løse internasjonale miljøproblemer.

Oppgave 2

Her virker det som kandidaten har fått litt dårlig tid. Resonnementene er mindre oversiktlige og det blir litt lite intuitive forklaringer. Modellen er godt egnet til å svare på spørsmålet som er stillt.

Det kommer ikke helt klart fram hva agenten krever for å ta jobben. Det er naturlig å tro at heller ikke agenten vet utfallet av stokastikken når han sier ja til jobben, så vi kan anta at han krever forventet positiv nytte av jobben.

Kandidaten burde også si noe om at agenten ofte er risikoavers. Hvis han ikke er det er det optimalt at han tar all risiko (beta lik en) og at forventet nytte justerer "grunnbeløpet". Hvis han er risikoavers vil det være optimalt for prinsipalen å ta noe av risikoen selv.

Jeg savner også en liten oppsummerende kommentar som sier noe om hvordan de ulike kontraktsformene fungerer i forhold til hverandre.

Autistisk økonomi? Fortsatt fra side 27

2. Kultur. Økonomisk adferd, som all annen adferd, eksisterer innenfor en kulturell sammenheng med alle dens politiske, sosiale og moralske verdisystemer og institusjoner. Disse har en fundamental påvirkning på hvilke valg man kan gjøre og hvilke plikter man anses å ha, og skaper sosiale identiteter, som påvirker økonomisk adferd.
3. Historie. Økonomien er dynamisk, og økonomer bør se på hvordan den utvikler seg over tid – heller som en prosess enn et ferdig produkt.
4. En ny teori om kunnskap. Det klassiske problemet med beskrivelse av en sosial virkelighet og utledning av normative standpunkter, må motvirkes ved å ta med i betraktningen at forskeren aldri er upåvirket av egne verdier og holdninger.
5. Empirisk testing. Teoriene må konfronteres bedre med virkeligheten.
6. Ta i bruk flere metoder. Metoder som deltakerobservasjoner, studier av spesialtilfeller og diskursteorier må tas i bruk ved siden av modellkonstruksjon.

7. Tverrfaglighet. Økonomer må studere alternative skoler innenfor økonomien, og følge med på utviklingen i andre fag, spesielt de samfunnsvitenskapelige.

Kilder:

- www.Autisme-Economie.org
- Francis Sejersted – Historisk introduksjon til økonomien (1993)
- Joseph Stiglitz – Economics (1993)
- Hal L. Varian – Intermediate Microeconomics (1999)
- David Card and Alan Kruger, "Making Wages Work", Minimum Wage Legislation and Living Wage Campaigns, på www.makingwageswork.org/minimum.html.
- "Need to make globalisation more inclusive, equitable", Mark Malloch Brown, Times of India 13 February 2001

SEKS I BARNEHAVEN:

hva er penger og hva kan det brukes til?

Anna, 5 år

Penger er noe man kjøper hus og sånt for. Hadde jeg hatt to hundre kroner ville jeg kjøpt et fint hus.

Jacob, 4 år

Vet ikke helt sikkert hva penger er, men tror det er det jeg kan få pokemon tyggis av. 1000 kroner er veldig masse penger, tror pokemon-tyggis koster en.

Alexandra, 5 år

Penger er sånn man kan kjøpe møbler, hus og hester med. Hadde jeg hatt 100 kroner ville jeg bygd et hus, men aller mest vil jeg ha en hest for jeg er så lei av å kjøre bil til barnehagen. Etterpå ville jeg gitt hesten til barnehagen.

Knut, barnehage onkel i sivilteneste

Jeg jobber for 160 kroner dagen så da vet jeg lite om penger. Penger er vel et nødvendig onde som man stort sett merker når man ikke har dem.

Eli, 5 år

Penger er sånn man kjøper ting med. Jeg ville kjøpt en hest for de er så fine. Ute-dress er veldig dyrt. Se, min er helt ny.

Lars, 4 år

Penger er noe man kan putte i spare bøssa. Med 100 kroner ville jeg bygget et hus helt opp til himmelen, og kanskje kjøpt sokker, nei en ny lue.

